

Έδρα JEAN MONNET
Δημοσιονομική Διακυβέρνηση της ΕΕ
και Έλεγχος

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Νικολέτα Ντόζιτς

Έδρα Jean Monnet “Δημοσιονομική Διακυβέρνηση της ΕΕ & Έλεγχος”
Κάτοχος Έδρας: Δημήτριος Σκιαδάς, Καθηγητής Ευρωπαϊκής Διακυβέρνησης
Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Θεσσαλονίκη, 2020

Το παρόν κείμενο αποτελεί πακέτο σημειώσεων για τους φοιτητές του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και όποιου άλλου ενδιαφερόμενου. Είναι προϊόν βιβλιογραφικής έρευνας της κ. **Νικολέτας Ντόζιτς**, σε συνεργασία με την Έδρα Jean Monnet «Δημοσιονομική Διακυβέρνηση της Ε.Ε. και Έλεγχος».

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	3
Εισαγωγή.....	4
1. Οφέλη προσχώρησης των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ.....	5
2. Υποψήφια προς ένταξη κράτη - Δυτικά Βαλκάνια	5
3. Οικονομική στήριξη ΕΕ στα Δυτικά Βαλκάνια	8
4. Οικονομική συνεισφορά της ΕΤΕπ στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων	8
4.1. Πρωτοβουλία Οικονομικής Ανθεκτικότητας(ΕΡΙ)	11
4.2. Επενδυτικό Πλαίσιο Δυτικών Βαλκανίων (WBIF)	12
4.3. Παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών από την ΕΤΕπ στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων	12
5. IPA (Μηχανισμός Προ ενταξιακής Βοήθειας)	13
5.1. IPA II (2014-2020)	13
6. Μελέτη περίπτωσης: Η προοπτική προσχώρησης της Σερβίας στην ΕΕ.....	15
6.1. Η αφετηρία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων μεταξύ ΕΕ-Σερβίας	16
6.2. Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΣΣΣ).....	17
6.3. Διαπραγματευτικά κεφάλαια προσχώρησης στον θεσμό της Ένωσης	19
6.4. Λόγοι επιβράδυνσης ένταξης της Σερβίας στην ΕΕ	21
6.5. Ο ιδίομορφος δεσμός Σερβίας-Κοσσυφοπέδιου	23
6.6. Ο ρόλος της ΕΕ στις σχέσεις Σερβίας-Κοσσυφοπεδίου	24
6.7. Ανάγκη παροχής οικονομικής υποστήριξης των μέσων ενημέρωσης στην Σερβία	25
6.8. Ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης	26
6.9. Θετικό πρόσημο η διεύρυνση για την Ένωση	29
7. Νέο Οικονομικό και Επενδυτικό πλαίσιο στήριξης Δυτικών Βαλκανίων (2021-2027).....	30
8. Συμπεράσματα	31
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	32
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	41

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΤΕπ: Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
ΔΣΣ: Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης
ΜΠΒ: Μηχανισμός Προ-ενταξιακής Βοήθειας
ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΦΠΑ: Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
ΣΣΣ: Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης

CARDS: Community Assistance for Reconstruction
EIB: European Investment Bank
EIDHR: European Instrument for Democracy and Human Rights
ENIF: Enterprise Innovation Fund
ERI: Economic Resilience Initiative Fund
EU-HETIP: European Union- High Education Teaching Infrastructure Project
JASPER: Joint Assistance in Supporting Projects in European Regions
IMPRESS: Install and Manufacture PRE-Fabricated Modules
ISPA : Instrument for Structural Policies for Pre-Accession
PHARE : Poland and Hungary Assistance for the Restructuring of the Economy
PHARE CBC: Poland and Hungary Assistance for the Restructuring of the Economy
Cross Boarder Cooperation
SAPARD: Special Accession Programme for Agricultural and Rural Development
WBIF: Western Balkans Investment Framework

Εισαγωγή

Το παρόν κείμενο πραγματεύεται την σταδιακή διεύρυνση της ΕΕ στα Δυτικά Βαλκάνια, την χρηματοδοτική στήριξη της Ένωσης στην περιοχή και τέλος μελετάται, ως case-study, η προοπτική ένταξης της Δημοκρατίας της Σερβίας.

Διαχρονικά, η διαδικασία της διεύρυνσης θεωρήθηκε ως ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, αρχικά υπό το σχήμα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και εν συνεχεία υπό το σχήμα της ΕΕ, καθώς πρόκειται για μια διαδικασία που αποτελεί πηγή οικονομικής σταθερότητας και ασφάλειας, αλλά και το κλειδί για μια διευρυμένη συνεργασία.

Είναι ευρέως γνωστό ότι και οι χώρες της Νότιας Ευρώπης και δη αυτές των Δυτικών Βαλκανίων επιθυμούν την ένταξη τους στην ΕΕ. Ωστόσο, η επιθυμία τους αυτή φαντάζει ένα μονοπάτι αρκετά δυσπρόσιτο, καθώς τα συγκεκριμένα κράτη έχουν δείξει στο παρελθόν ότι είναι πολιτικά ασταθή, χωρίς αποτελεσματικό κράτος δικαίου, με εμφανείς εθνοτικές διαιρέσεις, οικονομικά αρκετά ευάλωτες και με αυξημένη εγκληματικότητα και διαφθορά. Μολονότι, το κλίμα για την διεύρυνση δεν ήταν ιδιαίτερα θετικό οι προσπάθειες συνεχίστηκαν, καθώς κρίθηκε ότι η ένταξη των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων θα αποφέρει οφέλη τόσο για την ευρύτερη περιοχή όσο και για την ίδια την Ένωση. Η Ένωση με συντονισμένες προσπάθειες και ιδιαίτερες στρατηγικές για καθένα κράτος προσπαθεί να εναρμονίσει το δίκαιο της Ένωσης με τις ελλειμματικές δημοκρατίες των χωρών που βρίσκονται στα Βαλκάνια, οι οποίες είχαν μέχρι πρόσφατα ολοκληρωτικά καθεστάτα. Οι προσπάθειες αυτές θα λάβουν χώρα κυρίως μέσω Συμφωνιών Σταθεροποίησης και Σύνδεσης που συνιστούν τον δρόμο για τις χώρες που επιθυμούν την ένταξη τους στην ΕΕ. Υποψήφιες χώρες προς ένταξη στην ΕΕ είναι η Αλβανία, η Βόρεια Μακεδονία, το Μαυροβούνιο και η Σερβία, ενώ εν δυνάμει χώρες είναι η Βοσνία-Ερζεγοβίνη και το Κόσσοβο.

Οι συζητήσεις των ενταξιακών διαπραγματεύσεων ξεκίνησαν από το 1999. Η ΕΕ εκκίνησε πρώτον, την Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης που αφορούσε τις σχέσεις των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων με την ΕΕ και δεύτερον, το Σύμφωνο Σταθερότητας και Σύνδεσης, το οποίο θα σχετιζόταν με διεθνείς παράγοντες.

Η Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΔΣΣ) έθεσε τρεις στόχους, τη σταθεροποίηση, την άμεση μετάβαση σε μια οικονομία αγοράς και την προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας με το βλέμμα στη προοπτική της προσχώρησης στην ΕΕ. Βοηθά τις χώρες της περιοχής να ενισχύσουν την ικανότητά τους να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν τα ευρωπαϊκά πρότυπα, συμπεριλαμβανομένου και του κοινοτικού κεκτημένου¹, καθώς και των διεθνών προτύπων.

¹ Με τον όρο κοινοτικό κεκτημένο νοείται το κοινό υπόβαθρο των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που συνδέει το σύνολο των κρατών μελών ως Ευρωπαϊκή Ένωση.

1. Οφέλη προσχώρησης των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ

Η ένταξη ενός κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση συνεπάγεται την οικειοθελή παραχώρηση εκ μέρους του ενός τμήματος της εθνικής του κυριαρχίας. Στον αντίποδα, τα οφέλη που προσδοκούν τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων από την προσχώρηση τους στην ΕΕ είναι κυρίως πολιτικά και οικονομικά:

1. Εξασφάλιση ειρήνης σταθερότητας και ασφάλειας σε μια περιοχή όπου δύο δεκαετίες πριν αποτελούσε κατά το μεγαλύτερο μέρος της εμπόλεμη ζώνη, ενώ και σήμερα ακόμη υφίστανται εθνοτικές διαφορές.
2. Σταθεροποίηση του πολιτικού συστήματος και ενίσχυση του δημοκρατικού πολιτεύματος και του κράτους δικαίου.
3. Ενίσχυση της πολιτικής ισχύος τόσο σε διεθνές επίπεδο και όσο και σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο.
4. Ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων με τα άλλα κράτη-μέλη και παράλληλα σημαντική αύξηση εμπορικών σχέσεων σε μια μεγάλη ενιαία αγορά χωρίς δασμούς, με ελεύθερο εμπόριο και ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων και εργαζομένων.
5. Χρηματοδότηση μέσω των προενταξιακών μηχανισμών και απόκτηση σημαντικών κοινοτικών πόρων.
6. Προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων.
7. Παροχή οικονομικής βοήθειας για την διεξαγωγή έργων και υποδομών και ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών μέσω των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων.
8. Μεταφορά τεχνολογίας και απόκτηση τεχνογνωσίας.

2. Υποψήφια προς ένταξη κράτη - Δυτικά Βαλκάνια

Αλβανία:

2009: Η Αλβανία υπέβαλε αίτηση προσχώρησης στην ΕΕ

2012: Η Επιτροπή ανέφερε πρόοδο και συνέστησε να δοθεί στη χώρα το καθεστώς υποψήφιας για ένταξη χώρας, υπό την προϋπόθεση της έγκρισης ορισμένων μεταρρυθμίσεων που εκκρεμούσαν. Αυτή η προϋπόθεση είχε σε μεγάλο βαθμό εκπληρωθεί πριν από τις βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2013 στη χώρα.

2013: Η Επιτροπή εισηγήθηκε τη χορήγηση στην Αλβανία του καθεστώτος υποψήφιας προς ένταξη στην ΕΕ χώρας, το οποίο τέθηκε σε ισχύ τον Ιούνιο του 2014.

2018: Το Συμβούλιο συμφώνησε για την ενδεχόμενη έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Αλβανία τον Ιούνιο του 2019, με την προϋπόθεση ότι πληρούνται οι όροι.

2019: Το Συμβούλιο δεν έδωσε το πράσινο φως για την έναρξη των διαπραγματεύσεων προσχώρησης. Μετά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του

Οκτωβρίου 2019, η Γαλλία υπέβαλε ανεπίσημο έγγραφο με προτάσεις για μια νέα μεθοδολογία διεύρυνσης. Η Επιτροπή δεσμεύτηκε να παρουσιάσει τις δικές της προτάσεις έως τα τέλη Ιανουαρίου 2020.

2020: Έναρξη διαπραγματεύσεων και έγκριση των συμπερασμάτων ως προς την διεύρυνση και την διαδικασία σταθεροποίησης και σύνδεσης. Στις 26 Μαρτίου υπογράφηκαν τα συμπεράσματα από μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Βοσνία Ερζεγοβίνη:

Η Βοσνία Ερζεγοβίνη είναι εν δυνάμει υποψήφια χώρα. Μια ΣΣΣ υπήρξε αντικείμενο διαπραγμάτευσης και υπογράφηκε τον Ιούνιο του 2008, αλλά η έναρξη ισχύος της ανεστάλη, κυρίως επειδή η χώρα δεν είχε ακόμη υλοποιήσει μια βασική απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Μια περαιτέρω προσέγγιση της ΕΕ απέναντι στη χώρα, που δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην οικονομική διακυβέρνηση, κατέστησε δυνατή την από πολλού αναμενόμενη έναρξη ισχύος της ΣΣΣ την 1η Ιουνίου 2015. Στις 15 Φεβρουαρίου 2016 η χώρα υπέβαλε την αίτησή της για ένταξη. Τον Μάιο 2019, η Επιτροπή γνωστοποίησε τη γνώμη της, καθώς και κατάλογο 14 κύριων προτεραιοτήτων για τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, με βάση τις απαντήσεις της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης σε ένα συνολικό ερωτηματολόγιο. Ανασταλτικά λειτούργησε η αδυναμία του Κοινοβουλίου της Βοσνίας Ερζεγοβίνης να συμφωνήσει σχετικά με τους διαδικαστικούς κανόνες που διέπουν τις κοινές συνεδριάσεις του με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (δύο φορές το χρόνο) έχοντας ως αποτέλεσμα να μην έχουν πραγματοποιηθεί τέτοιες συνεδριάσεις από τον Νοέμβριο 2015. Τούτο συνιστά κατάφωρη παραβίαση της ΣΣΣ από τη Βοσνία Ερζεγοβίνη.

Βόρεια Μακεδονία:

2004: Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (τώρα Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας) υποβάλει αίτηση προσχώρησης.

2005: Χορηγείται το καθεστώς της υποψήφιας χώρας. Ωστόσο, δεν κατέστη δυνατό να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις προσχώρησης, κυρίως λόγω της διαμάχης με την Ελλάδα σχετικά με την χρήση από τη χώρα του ονόματος «Μακεδονία». Η διαφορά αυτή επιλύθηκε με τη «Συμφωνία των Πρεσπών» σχετικά με το νέο όνομα της χώρας (Βόρεια Μακεδονία) η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Φεβρουάριο 2019.

2018: Το Συμβούλιο συμφώνησε για την ενδεχόμενη έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Βόρεια Μακεδονία, με την προϋπόθεση ότι πληρούνται οι απαραίτητες προϋποθέσεις.

2019: Το Συμβούλιο δεν έδωσε την συγκατάθεση του για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Μετά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Οκτωβρίου 2019, η Γαλλία υπέβαλε ανεπίσημο έγγραφο με προτάσεις για μια νέα μεθοδολογία διεύρυνσης. Η Επιτροπή δεσμεύτηκε να παρουσιάσει τις δικές της προτάσεις έως τα τέλη Ιανουαρίου 2020.

2020: Έναρξη διαπραγματεύσεων και έγκριση των συμπερασμάτων ως προς την διεύρυνση και την διαδικασία σταθεροποίησης και σύνδεσης. Στις 26 Μαρτίου υπογράφηκαν τα συμπεράσματα από μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Κοσσυφοπέδιο:

Όπως και η Βοσνία Ερζεγοβίνη, το Κοσσυφοπέδιο είναι εν δυνάμει υποψήφια χώρα για ένταξη στην ΕΕ. Το Κοσσυφοπέδιο κήρυξε μονομερώς την ανεξαρτησία του τον Φεβρουάριο του 2008. Η ανεξαρτησία του έχει αναγνωριστεί από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ εκτός από πέντε (Κύπρος, Ελλάδα, Ρουμανία, Σλοβακία και Ισπανία). Από τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, η Σερβία και η Βοσνία Ερζεγοβίνη δεν έχουν αναγνωρίσει το Κοσσυφοπέδιο. Το 2012 εκδόθηκε οδικός χάρτης για την ελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων. Έξι χρόνια αργότερα, το 2018, η Επιτροπή πιστοποίησε ότι το Κοσσυφοπέδιο πληρούσε το τελευταίο κριτήριο και ευθύς αμέσως το Κοινοβούλιο αποφάσισε να ξεκινήσει διοργανικές διαπραγματεύσεις, οι οποίες βρίσκονται σε πρόοδο. Μετά την ιστορική συμφωνία για την ομαλοποίηση των σχέσεων («συμφωνία των Βρυξελλών»), που επιτεύχθηκε τον Απρίλιο 2013 μεταξύ Βελιγραδίου και Πρίστινας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε, τον Ιούνιο του 2013, να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις για τη σύναψη ΣΣΣ με το Κοσσυφοπέδιο. Η ΣΣΣ τέθηκε σε ισχύ την 1η Απριλίου 2016. Η μελλοντική ένταξη του Κοσσυφοπεδίου στην ΕΕ – όπως και της Σερβίας – εξακολουθεί να συνδέεται στενά με τη διεξαγωγή του διαλόγου υψηλού επιπέδου, με τη μεσολάβηση της ΕΕ, μεταξύ Κοσσυφοπεδίου και Σερβίας, που θα πρέπει να οδηγήσει σε μια συνολική και νομικά δεσμευτική συμφωνία εξομάλυνσης των επαφών τους.

Μαυροβούνιο:

2006: Το Μαυροβούνιο κήρυξε την ανεξαρτησία του από την Σερβία.

2008: Υποβολή αίτησης προσχώρησης στην ΕΕ.

2010: Χορήγηση καθεστώτος υποψήφιας χώρας

2012: Έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων ξεκίνησαν. Στα πλαίσια της ενταξιακής διαδικασίας, τα καίρια κεφάλαια σε σχέση με το κράτος δικαίου – το Κεφάλαιο 23 για τη δικαστική μεταρρύθμιση και τα θεμελιώδη δικαιώματα και το Κεφάλαιο 24 για την ελευθερία, την ασφάλεια και τη δικαιοσύνη – άνοιξαν σε πρώιμο στάδιο των διαπραγματεύσεων, τον Δεκέμβριο του 2013.

2018: Έως τότε έχουν ανοίξει 32 από τα συνολικά 35 διαπραγματευτικά κεφάλαια, αλλά μόνο 3 επί του παρόντος έχουν ολοκληρωθεί. Το τελευταίο εναπομένει κεφάλαιο ως προς την πολιτική ανταγωνισμού δεν άνοιξε το 2019. Τον Φεβρουάριο του 2018, η Επιτροπή δημοσίευσε μια νέα στρατηγική για τα Δυτικά Βαλκάνια, η οποία μνημονεύει ότι το Μαυροβούνιο και η Σερβία ενδεχομένως να εισέλθουν στην ΕΕ έως το 2025.

Σερβία:

2009: Υποβολή αίτησης προσχώρησης στην ΕΕ.

2012: Χορήγηση καθεστώτος υποψήφιας για ένταξη χώρας.

2014: Έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

2015: Έναρξη των πρώτων δύο κεφαλαίων, μεταξύ των οποίων και εκείνο σχετικά με την εξομάλυνση των σχέσεων με το Κοσσυφοπέδιο.

2016: Άνοιγμα των σημαντικών κεφαλαίων 23 και 24, σχετικά με το κράτος δικαίου

2018: Η Επιτροπή παρουσιάζει μια νέα στρατηγική για τα Δυτικά Βαλκάνια, η οποία δημιουργεί προοπτικές ένταξης της Σερβίας έως το 2025. Η μελλοντική ένταξη της Σερβίας στην ΕΕ, όπως και του Κοσσυφοπεδίου, εξακολουθεί να συνδέεται στενά με την διεξαγωγή του διαλόγου υψηλού επιπέδου, με τη μεσολάβηση της ΕΕ, μεταξύ Σερβίας και Κοσσυφοπεδίου, που θα πρέπει να οδηγήσει σε μια συνολική και νομικά δεσμευτική συμφωνία εξομάλυνσης των επαφών τους.

2019: Συνολικά έχουν ενεργοποιηθεί 18 διαπραγματευτικά κεφάλαια

3. Οικονομική στήριξη ΕΕ στα Δυτικά Βαλκάνια

Η Ένωση από το 1991 χρηματοδοτεί τα Δυτικά Βαλκάνια μέσω διαφόρων προγραμμάτων με ένα ποσό περίπου 6 δις ευρώ. Τον αμέσως επόμενο χρόνο η χρηματοδοτική στήριξη στα πλαίσια της περιφερειακής στρατηγικής ήρθε από το πρόγραμμα βοήθειας CARDS.² Μέσω του CARDS θα δινόταν στην ευρύτερη περιοχή 4,6 δις ευρώ κατά την προγραμματική περίοδο 2000-2006 για επενδύσεις και για την επίτευξη των ακόλουθων στόχων: α) αναδιάρθρωση, δημοκρατική σταθερότητα, ειρήνη και μεταναστευτικό, β) προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και υπεράσπιση της ελεύθερης αγοράς, γ) ενίσχυση της οικονομίας αγοράς και δ) ευρύτερη συνεργασία με τους γείτονες. Εντός αυτού του πλαισίου της περιφερειακής συνεργασίας π.χ. η Σερβία έλαβε την εξής χρηματοδοτική υποστήριξη ανά έτος:

- 2000:185 εκ ευρώ
- 2001(α' εξάμηνο):143,5 εκ ευρώ
- 2001(β' εξάμηνο):50,3 εκ ευρώ
- 2002:170,7 εκ ευρώ
- 2003:229 εκ ευρώ
- 2004:212 εκ ευρώ
- 2005:154,5 εκ ευρώ
- 2006:144 εκ ευρώ

4. Οικονομική συνεισφορά της ΕΤΕπ στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων

Οι υποψήφιες χώρες των Δυτικών Βαλκανίων λαμβάνουν χρηματοοικονομική στήριξη μέσω της ΕΤΕπ (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων), η οποία συμβάλει στην καλύτερη λειτουργία του ιδιωτικού τομέα, των άμεσων ξένων επενδύσεων και προσφέρει στήριξη ακόμη και σε μικρές επιχειρήσεις. Το κλειδί για την οικονομική ανάπτυξη και την εξειδίκευση έγκειται στις μικρού μεγέθους επιχειρήσεις. Η ΕΤΕπ χορηγεί δάνεια, εγγυήσεις σε τέσσερις βασικούς τομείς: α) καινοτομία, β) υποδομές, γ) μικρές επιχειρήσεις, δ) κλίμα. Οι ενέργειες της ΕΤΕπ είναι ο δανεισμός, η

² Κοινοτική βοήθεια για την ανασυγκρότηση, την ανάπτυξη και το πρόγραμμα σταθεροποίησης που εγκρίθηκε στις 5 Δεκεμβρίου 2005.

συνεργασία των αρμόδιων φορέων και η παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης. Συνολικά, τα τελευταία 10 χρόνια εκταμιεύθηκαν 7,65 δις ευρώ. Η δραστηριοποίηση της ΕΤΕπ την περίοδο 2008-2018 προέβλεπε την παροχή βοήθειας στους ακόλουθους τομείς: τις μεταφορές, την βιομηχανία, τις υπηρεσίες, το νερό και την αποχέτευση, την ενέργεια, την υγεία, τις τηλεπικοινωνίες, την αστική ανάπτυξη, την εκπαίδευση και τέλος τα στερεά απόβλητα.

Υπήρχε ανάγκη για επενδύσεις στον κλάδο των **μεταφορών**. Η ΕΤΕπ προχώρησε στην χρηματοδότηση για την εκτέλεση έργων σε αυτοκινητόδρομους και δρόμους σχετικά με τις διαδρομές προτεραιότητας στην Σερβία, τα Σκόπια και την Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Προς αυτήν την κατεύθυνση, στο Κοσσυφοπέδιο δόθηκαν 80 εκατ.ευρώ για την κατασκευή ενός διπλού αυτοκινητόδρομου δύο λωρίδων βασισμένου στα Ευρωπαϊκά πρότυπα. Παράλληλα, στην ολοκλήρωση του έργου εκταμιεύθηκε συμπληρωματικά το ποσό των 3,2 εκατ.ευρώ μέσω των επιχορηγήσεων του επενδυτικού πλαισίου των Δυτικών Βαλκανίων.

Στον τομέα της **ενέργειας**, ο δανεισμός της ΕΤΕπ αντιπροσωπεύει ένα εξαιρετικά μικρό μερίδιο της δραστηριότητας της τράπεζας στα Δυτικά Βαλκάνια, μόλις το 5% συγκριτικά με το 15% που χορηγείται εντός της Ένωσης. Η ΕΤΕπ αναζητά ενεργά έργα ενεργειακής απόδοσης στην περιοχή και έργα ανανεώσιμων πηγών. Μετέχει στο πιλοτικό πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ενίσχυση της ενεργειακής αποτελεσματικότητας στην Σερβία και αξιολογεί τις πιθανές επενδύσεις σε αιολικά πάρκα. Ταυτοχρόνως, χρηματοδοτεί τον Υπεραδριατικό αγωγό, η έκταση του οποίου χαρτογραφείται από τα ελληνοτουρκικά σύνορα μέχρι και την Ιταλία μέσω της Αλβανίας. Θα μεταφέρει έως και 10 δις κυβικά αερίου ετησίως και θα βελτιώσει την ενεργειακή ασφάλεια.

Στον τομέα της **εξειδίκευσης** χορηγήθηκε το ποσό των 200 εκατ.ευρώ, δεδομένης της έλλειψης εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και επαρκών ερευνητικών ταμείων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Η ευρύτερη περιοχή παρουσιάζει εξαιρετικά χαμηλή βαθμολογία στην καινοτομία και στην επιχειρηματική πολυπλοκότητα.

Στον τομέα του **περιβάλλοντος** η εξέλιξη των επενδυτικών δράσεων για την ανάπτυξη του καθίσταται ιδιαίτερα χρονοβόρα στα Δυτικά Βαλκάνια. Για παράδειγμα στην Βοσνία- Ερζεγοβίνη, η ΕΤΕπ θα παρείχε 19 εκατ.ευρώ προκειμένου να μην επαναληφθούν τα γεγονότα του 2010 με την πλημμύρα που συνέβη στην λεκάνη του ποταμού Sava. Η προσφορά αυτών των χρημάτων προοριζόταν στο χτίσιμο αντιπλημμυρικών εγκαταστάσεων κατά μήκος του ποταμού και των παραπόταμων του.

Στον κλάδο των **άμεσων ξένων επενδύσεων**, η ΕΤΕπ δεσμεύτηκε να επενδύσει 500 εκατ.ευρώ για την ανάπτυξη περιφερειακών κατασκευαστικών εργοστασίων, τα οποία θα εξασφάλιζαν στα Δυτικά Βαλκάνια την ανταγωνιστικότητα και την συμμετοχή στην τεχνολογία. Η ΕΤΕπ παρείχε χρηματοδοτική βοήθεια ύψους 500

εκατ. ευρώ στην FIAT CHRYSLER AUTOMOBILES για τον εκσυγχρονισμό και την επέκταση της αυτοκινητοβιομηχανίας στο εργοστάσιο Kragujevac στην Σερβία. Αυτό αύξησε την παραγωγική ικανότητα από 30.000 σε 180.000 αυτοκίνητα. Το έργο σχεδιάστηκε για να αναπτύξει ένα ανταγωνιστικό πλαίσιο παραγωγής σε μια χώρα με προοπτικές ένταξης στην ΕΕ και να ενσταλάξει μια ισχυρή βιομηχανική κουλτούρα με εξειδικευμένο και καλά μορφωμένο εργατικό δυναμικό. Παράλληλα η εκπόνηση αυτού του έργου συνέβαλε στην προσέλκυση όλο και περισσότερων ξένων επενδύσεων στην περαιτέρω ανάπτυξη της αυτοκινητοβιομηχανίας και στην τεχνολογική πρόοδο. Αυτό αύξησε την παραγωγικότητα και τις εξαγωγές και ενίσχυσε την ανάπτυξη της Σερβικής κοινωνίας. Αυξήθηκε η τοπική απασχόληση στην πόλη Kragujevac και δημιουργήσε πρόσθετες έμμεσες θέσεις εργασίας.

Στον τομέα των **μικρών επιχειρήσεων** ο όμιλος της ΕΤΕπ αποτελεί σημαντικό πάροχο οικονομικής βοήθειας με έναν μεγάλο αριθμό χρηματοοικονομικών μέσων για μικρές επιχειρήσεις στα Δυτικά Βαλκάνια. Στο Μαυροβούνιο, η ΕΤΕπ παρείχε 320 εκατ. ευρώ για προώθηση της ανάπτυξης του ιδιωτικού κλάδου και διασφάλισης επαρκούς πρόσβασης στην χρηματοδότηση των μικρών επιχειρήσεων. Στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη η ΕΤΕπ παρείχε 25 εκατ. ευρώ σε εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης για χρηματοδότηση μικρών επιχειρήσεων για την εκτέλεση έργων στον τουρισμό, την γεωργία, την υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και το περιβάλλον. Κυρίως, η επιχείρηση θα επικεντρωθεί στην απασχόληση των νέων και την αντίστοιχη κατάρτιση τους. Το δάνειο θα υποστηρίζει περίπου 4.450 θέσεις εργασίας και 445 μικρές επιχειρήσεις. Η παρουσία της ΕΤΕπ σημειώνεται από το 2012 με την ίδρυση της Διευκόλυνσης Ανάπτυξης και Καινοτομίας των Δυτικών Βαλκανίων. Διαμέσου αυτής προκλήθηκε ο δανεισμός περίπου 228 εκατ. ευρώ για μικρές επιχειρήσεις με όρους που είναι καλύτεροι από αυτούς που διατίθενται στην τοπική αγορά. Το 2018, η ΕΤΕπ επέλεξε πέντε τράπεζες στο πλαίσιο ενός ειδικού πλαισίου που είναι στην Σερβία και αναμένεται να δημιουργήσει έναν δανεισμό ύψους 180 εκατ. ευρώ, ενός νέου δανεισμού για μικρές επιχειρήσεις.

Από το 2016 οι περισσότερες χώρες των Δυτικών Βαλκανίων έχουν γίνει επιλέξιμες για χρηματοοικονομικά μέσα της ΕΕ των κρατών-μελών που υποστηρίζουν μικρές εταιρείες, στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων (μικρών και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων), οι οποίες παρέχουν πόρους για την καινοτομία. Μέχρι το τέλος του 2018, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων είχε συνάψει 29 συμβάσεις εγγυήσεων στο πλαίσιο αυτών των προγραμμάτων, δανείζοντας περισσότερα από 900 εκατ. ευρώ νέου δανεισμού στην περιοχή για μικρές επιχειρήσεις. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων πρωτοστάτησε επίσης σε ιδιωτικά επενδυτικά κεφάλαια. Επενδύθηκε μέσω της πλατφόρμας WB EDIF το Enterprise Innovation Fund που ονομάζεται επίσης ENIF. Το ENIF διαθέτει αποθεματικό μεγέθους περίπου 40 εκατ. ευρώ και εστίασε στην ανάπτυξη καινοτόμων και τεχνολογικών εταιρειών στο αρχικό στάδιο της ανάπτυξης τους.

Η ΕΤΕπ παρείχε 45 εκατ. ευρώ για την υποστήριξη επενδύσεων στη Σερβία και το Μαυροβούνιο ως προς τις **υπηρεσίες εναέριας κυκλοφορίας**. Οι επενδύσεις θα βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα, την ασφάλεια και την αποδοτικότητα κόστους και την συμμόρφωση με τους οικείους κανονισμούς της ΕΕ και θα βελτιώσει την συνδεσιμότητα των αεροπορικών μεταφορών.

4.1. Πρωτοβουλία Οικονομικής Ανθεκτικότητας(ERI)

Η Τράπεζα έχει εντείνει την υποστήριξη της στα Δυτικά Βαλκάνια για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και της βιώσιμης ανάπτυξης με μια ακόμη πρωτοβουλία, η οποία κρίθηκε απαραίτητη μετά την κρίση της μετανάστευσης που δημιούργησε περισσότερες αναπτυξιακές προκλήσεις, θέτοντας σε αμφισβήτηση την οικονομική ανθεκτικότητα ορισμένων χωρών. Η πρωτοβουλία της οικονομικής ανθεκτικότητας της ΕΤΕπ αύξησε την χρηματοδότηση κατά 6 δις ευρώ για μια πενταετία, η οποία ξεκίνησε το 2016 πέρα από τα ήδη προβλεπόμενα 7,5 δις ευρώ. Η εν λόγω πρωτοβουλία ERI υποστηρίζει ήδη ζωτικής σημασίας υποδομές και δημιουργεί θέσεις εργασίας.

Στην **Σερβία**, η ΕΤΕπ υπέγραψε δάνειο 35 εκατ. ευρώ για την επίλυση του συστήματος αποχέτευσης στο Βελιγράδι. Το έργο περιλαμβάνει επιχορήγηση τεχνικής βοήθειας 1,1 εκ ευρώ στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας της Οικονομικής Ανθεκτικότητας. Έτσι τέθηκε μια νέα μονάδα επεξεργασίας λυμάτων που θα μείωνε τη ρύπανση στον ποταμό Δούναβη και στα υπόγεια ύδατα.

Στην **Αλβανία** μέσω της Πρωτοβουλίας Οικονομικής Ανθεκτικότητας θα δοθούν 29,5 εκ ευρώ για την βελτίωση υποδομών ζωτικής σημασίας.

Στο **Μαυροβούνιο** η ΕΤΕπ παρείχε 40 εκ ευρώ στην αποκατάσταση πέντε κύριων οδών, το ένα τέταρτο του εθνικού δικτύου. Το έργο θα βελτιώνει τις οδικές συνθήκες και την ασφάλεια που θα βοηθούσε το εμπόριο και την περιφερειακή ολοκλήρωση. Τα έργα περιλαμβάνουν την ανοικοδόμηση πολλών γεφυρών και σηράγγων. Το έργο θα λάβει συγχρόνως και τεχνική υποστήριξη 1,5 εκ ευρώ επιχορήγηση. Ταυτόχρονα, σχεδιάζει δράσεις χρηματοδότησης επιπτώσεων για την αντιμετώπιση των προκλήσεων κοινωνικού αντίκτυπου στα Δυτικά Βαλκάνια. Αυτές οι προκλήσεις περιλαμβάνουν την ανεργία, την φτώχεια, την βιωσιμότητα, τα ΜΜΕ, αλλαγή κλίματος και πρόσβαση σε βασικούς πόρους και οικονομική και κοινωνική ένταξη των γυναικών και νέων. Το ταμείο Πρωτοβουλίας Οικονομικής Ανθεκτικότητας στοχεύει να παρέχει πρόσθετη υποστήριξη με την μορφή επενδυτικών επιχορηγήσεων ή μέσω χρηματοοικονομικών μέσων. Παρέχει ευνοϊκή χρηματοδότηση για ζωτικές υποδομές και υποστηρίζει επενδύσεις υψηλότερου κινδύνου ή χαμηλότερης χρηματοοικονομικής απόδοσης για την ενίσχυση της κοινωνικής και οικονομικής επίπτωσης.

Στην **Αλβανία** το ταμείο παρείχε χρηματοδότηση ύψους 2,4 εκ ευρώ για την αστική ανάπλαση της περιοχής Lana Riven όπου θα βελτιωθεί η ασφάλεια των πολιτών στην ευρύτερη περιοχή.

Στην **Σερβία** πραγματοποιήθηκε ανακαίνιση ηλεκτρικών υποσταθμών. Διαμέσου του έργου κατασκευάστηκαν και αποκαταστάθηκαν έξι υποσταθμοί ηλεκτρικής ενέργειας.

4.2. Επενδυτικό Πλαίσιο Δυτικών Βαλκανίων (WBIF)

Το 2008 το Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων (ECOFIN) ζήτησε τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πλαισίου των Δυτικών Βαλκανίων στο κλάδο των Επενδύσεων για την ενίσχυση της εναρμόνισης και συνεργασίας σε επενδύσεις για κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη. Το WBIF ξεκίνησε τον Δεκέμβριο του 2009 ως κοινή πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ΕΤΕπ, Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης και την Τράπεζα Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το WBIF συνιστά μηχανισμό συνεργασίας που παρέχει τεχνική υποστήριξη και επιχορηγήσεις για έργα υποδομής στα Δυτικά Βαλκάνια. Οι επιλέξιμοι τομείς είναι αυτοί της ενέργειας, του περιβάλλοντος, των μεταφορών, ο ιδιωτικός τομέας και η ψηφιακή υποδομή. Τον Φεβρουάριο του 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενίσχυσε την υποστήριξη στα Δυτικά Βαλκάνια επιβεβαιώνοντας τον εξέχοντα ρόλο του WBIF στην υποστήριξη της πολιτικής προσχώρησης στην ΕΕ. Έως και το 2020 αναμένεται να εκταμιευθούν 400 εκατ ευρώ από την ΕΕ ως συνεισφορά στα πλαίσια δράσης του WBIF.

4.3. Παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών από την ΕΤΕπ στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων

Η συμβουλευτική και τεχνική βοήθεια της ΕΤΕπ υποστηρίζει την προετοιμασία και την εφαρμογή έργων υποδομής προτεραιότητας σε χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, τα οποία σχετίζονται με τομείς μεταφορών, περιβάλλοντος, ενέργειας, υποστήριξη η οποία χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την ΕΤΕπ. Ως διαχειριστής της διευκόλυνσης των έργων υποδομής που χρηματοδοτείται από το WBIF, η ΕΤΕπ χρησιμοποιεί δικό της προσωπικό και εξωτερικούς συμβούλους. Μέσω του προγράμματος JASPER³, η ΕΤΕπ βοηθά τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων να προετοιμάσουν τον τομέα στρατηγικής και ανάπτυξης βασικών έργων σε τομείς μεταφοράς, περιβάλλοντος και ενέργειας. Από το 2013 το JASPER έχει βοηθήσει στην προετοιμασία περισσότερων από 80 έργων για συνολική επένδυση άνω των 4 δις ευρώ.

³ Το πρόγραμμα JASPER προσφέρει ανεξάρτητες συμβουλές στις εν λόγω χώρες της ΕΕ, προκειμένου να τους δώσει τη δυνατότητα να προετοιμάσουν μεγάλα έργα υποδομής.

Παράλληλα υπάρχει και συμβουλευτική υποστήριξη για τις μικρού μεγέθους επιχειρήσεις. Η ΕΤΕπ αναπτύσσει καινοτόμες μικρές εταιρείες και ερευνητικούς και αναπτυξιακούς οργανισμούς για την ανάπτυξη διαφόρων ιδεών. Προς την εκπλήρωση των ανωτέρων της φιλοδοξιών, η ΕΤΕπ πραγματοποίησε μελέτη για την αξιολόγηση των αναγκών χρηματοδότησης μικρών επιχειρήσεων και παρείχε συμβουλές στην Σερβική Κυβέρνηση σχετικά με την δημιουργία καινοτόμων χρηματοοικονομικών μέσων για μικρές επιχειρήσεις. Ακόμη, παρείχε τεχνική υποστήριξη 90 εκ ευρώ για έργα εντός της Πρωτοβουλίας Οικονομικής Ανθεκτικότητας. Στο Κοσσυφοπέδιο δόθηκε 1 εκ ευρώ τεχνικής βοήθειας για την κατασκευή του αυτοκινητόδρομου 30 χιλιομέτρων προς την ολοκλήρωση βελτίωσης των περιφερειακών μεταφορών.

5. IPA (Μηχανισμός Προ ενταξιακής Βοήθειας)

Πρόκειται για την σημαντικότερη μεταρρύθμιση πολιτικής της ΕΕ, η οποία πρακτικά αντικατέστησε πολλά προγράμματα και χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ (PHARE, PHARE CBC, ISPA, SAPARD, CARDS και το χρηματοδοτικό μέσο για την Τουρκία). Διαμέσου αυτής της μεταρρύθμισης συστάθηκε ένα ενιαίο μέσο και με συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο, ο Μηχανισμός Προενταξιακής Βοήθειας (IPA). Ο μηχανισμός θεσπίστηκε με βάση τα όσα όριζε ο Κανονισμός 1085/2006 του Συμβουλίου, και εν τέλει ετέθη σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2007. Η χρηματοδότηση παρέχεται σε τομείς όπου κρίνεται αναγκαία η αρωγή της Ένωσης για την κατάλληλη προετοιμασία των δικαιούχων χωρών ως προς την επιτυχή συμμετοχή στην πολιτική συνοχής της ΕΕ μετά την ένταξη. Αρχικά προβλέπεται μια μεταβατική βοήθεια και ανάπτυξη των θεσμών, δεύτερον διασυνοριακή συνεργασία, τρίτον περιφερειακή ανάπτυξη, τέταρτον ανάπτυξη ανθρωπίνου δυναμικού και τέλος αγροτική ανάπτυξη. Τα κράτη που ορίστηκαν ως δικαιούχοι χωρίζονται σε δύο πεδία. Οι μεν υποψήφιος προς ένταξη χώρες στην ΕΕ που τους έχει αναγνωριστεί το καθεστώς (Αλβανία, Βόρεια Μακεδονία, Μαυροβούνιο, Σερβία) θα λάβουν στήριξη και για τις πέντε προαναφερθείσες δράσεις, ενώ οι δε εν δυνάμει υποψήφιος χώρες Βοσνία-Ερζεγοβίνη και Κοσσυφοπέδιο καθίστανται επιλέξιμες για χρηματοδότηση για την μεταβατική περίοδο και στον άξονα της διασυνοριακής συνεργασίας. Ο Μηχανισμός Προ ενταξιακής Βοήθειας (IPA) για τη προγραμματική περίοδο 2007-2013, παρείχε οικονομική στήριξη στην Δημοκρατία της Σερβίας ύψους 1,4 δις ευρώ.

5.1. IPA II (2014-2020)

Ο Μηχανισμός Προενταξιακής Βοήθειας II, θέτει ένα νέο πλαίσιο για την παροχή χρηματοοικονομικής στήριξης για την προγραμματική περίοδο 2014-2020. Ο Κανονισμός του IPA II τέθηκε σε ισχύ στις 16 Μαρτίου του 2014. Η στρατηγική του προέβλεπε την έμφαση σε ζωτικούς τομείς όπως το πεδίο της δημοκρατίας και της διακυβέρνησης, του κράτους δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ο τομέας της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας, το περιβάλλον και η δράση για το κλίμα, οι τομείς μεταφοράς και ενέργειας καθώς επίσης και οι κλάδοι της εκπαίδευσης,

απασχόλησης και της αγροτικής ανάπτυξης. Μια ενδεικτική κατανομή χρηματοδότησης για τις άνωθεν προτεραιότητες ανήλθε στο ύψος των 2,9 δις ευρώ.

Αλβανία: Με βάση τα όσα προέβλεπε ο IPA II(2014-2020), η Αλβανία θα λάμβανε για την συγκεκριμένη περίοδο 639,5 εκ ευρώ με βάση την αναγκαιότητα για την κατανομή των προτεραιοτήτων. Αναλυτικότερα για την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών θα δινόταν το ποσό 208,7 εκ ευρώ, για την ενίσχυση του κράτους δικαίου θα λάμβανε 133,8 εκ ευρώ, στο τομέα του περιβάλλοντος προβλεπόταν 30,2 εκ ευρώ, για τον κλάδο των μεταφορών 24 εκ ευρώ, προς υποστήριξη της ανταγωνιστικότητας θα λάμβανε η χώρα 182,2 εκ ευρώ και τελικώς στο τομέα των κοινωνικών πολιτικών η εκταμίευση θα άγγιζε τα 60 εκ ευρώ.

Βόρεια Μακεδονία: Στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με τον IPA II(2014-2020), θα χορηγούνταν για την συγκεκριμένη περίοδο 608,7 εκ ευρώ με βάση την αναγκαιότητα για την κατανομή των προτεραιοτήτων. Αναλυτικότερα για την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών θα δινόταν το ποσό των 187, 8 εκ ευρώ, για την ενίσχυση του κράτους δικαίου θα λάμβανε 56,9 εκ ευρώ, στο τομέα του περιβάλλοντος προβλεπόταν 123,3 εκ ευρώ, για τον κλάδο των μεταφορών 115,2 εκ ευρώ, προς υποστήριξη της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης η χώρα θα λάμβανε 421 εκ ευρώ και τελικώς στο τομέα των κοινωνικών πολιτικών η εκταμίευση θα άγγιζε τα 47 εκ ευρώ.

Βοσνία-Ερζεγοβίνη: Σύμφωνα με τον Προενταξιακό Μηχανισμό IPA II (2014-2020), η εν λόγω χώρα θα λάμβανε για την συγκεκριμένη περίοδο 552,1 εκ ευρώ με βάση την αναγκαιότητα για την κατανομή των προτεραιοτήτων. Αναλυτικότερα για την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών θα δινόταν το ποσό 232,2 εκ ευρώ, στο τομέα του περιβάλλοντος προβλεπόταν 114,2 εκ ευρώ, για τον κλάδο των μεταφορών 41,7 εκ ευρώ, προς υποστήριξη της ανταγωνιστικότητας θα λάμβανε η χώρα 99,4 εκ ευρώ και τελικώς στο τομέα των κοινωνικών πολιτικών η εκταμίευση θα άγγιζε τα 73,8 εκ ευρώ.

Κοσσυφοπέδιο: Η οικονομική βοήθεια που προβλεπόταν μέσω του Μηχανισμού Προ ενταξιακής Βοήθειας IPA II(2014-2020) για το Κόσοβο θα άγγιζε τα 602,1 εκ ευρώ με βάση την αναγκαιότητα για την κατανομή των προτεραιοτήτων. Αναλυτικότερα για την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών θα δινόταν το ποσό 263,2 εκ ευρώ, στο τομέα του περιβάλλοντος προβλεπόταν 143,8 εκ ευρώ, προς υποστήριξη της ανταγωνιστικότητας και της γεωργικής ανάπτυξης προβλεπόταν 124,35 εκ ευρώ και τελικώς στο τομέα των κοινωνικών πολιτικών η εκταμίευση θα άγγιζε τα 70,5 εκ ευρώ.

Μαυροβούνιο: Η οικονομική βοήθεια που προβλεπόταν μέσω του Μηχανισμού Προενταξιακής Βοήθειας IPA II (2014-2020) για το Μαυροβούνιο θα άγγιζε τα 279,1 εκατ. ευρώ με βάση την αναγκαιότητα για την κατανομή των προτεραιοτήτων. Αναλυτικότερα για την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών θα δινόταν το ποσό των

107,7 εκ ευρώ, στο τομέα του περιβάλλοντος προβλεπόταν 35,1 εκ ευρώ, ο κλάδος των μεταφορών θα λάμβανε 29,7 εκ ευρώ, προς υποστήριξη της ανταγωνιστικότητας και της γεωργικής ανάπτυξης προβλεπόταν 71,6 εκ ευρώ και τελικώς στο τομέα των κοινωνικών πολιτικών η εκταμίευση θα άγγιζε τα 35 εκ ευρώ.

Σερβία: Με βάση τα όσα προέβλεπε ο IPA II η Σερβία θα λάμβανε για την συγκεκριμένη περίοδο 1,5 δις ευρώ με βάση την αναγκαιότητα για την κατανομή των προτεραιοτήτων. Η χορήγηση του πρώτου πακέτου δόσης του IPA II 2016 υπογράφηκε στις Βρυξέλλες στις 6 Ιουνίου του 2017 και το ποσό της εκταμίευσης ανήλθε στα 95,1 εκατ. ευρώ από ένα συνολικό ποσό των 166,4 εκατ. ευρώ. Βάση των προτεραιοτήτων δόθηκαν στον τομέα του ανταγωνισμού 48,7 εκ ευρώ. Σκοπός ήταν η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στη Σερβία και η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών. Παράλληλα, χορηγήθηκε ένα πρόσθετο πρόγραμμα για την ανταγωνιστικότητα και την σύσταση θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο, όπου το ποσό ανήλθε στα 25 εκατ. ευρώ. Θα επικεντρωθεί στη στήριξη μικρότερων επιχειρήσεων όπως οι οικογενειακές ή οι νεοσύστατες επιχειρήσεις. Και δη θα λάβουν επιχορηγήσεις και υποστήριξη στην ανάπτυξη υποδομών. Ταυτοχρόνως θα δοθεί βοήθεια στην Σερβία στην διαδικασία ολοκλήρωσης της ΕΕ. Το ποσό που προοριζόταν για τον σκοπό αυτό θα ήταν το ποσό των 35,8 εκ ευρώ. Σκοπός ήταν η παροχή βοήθειας σε βασικούς τομείς όπως η ισότητα των φύλων, η ένταξη των Ρομά, η βελτίωση αποτελεσματικότητας του σερβικού ηλεκτρικού συστήματος βάσει των απαιτήσεων της ΕΕ ως προς την ενεργειακή πολιτική, η βελτίωση οδικής ασφάλειας για την αύξηση της ανταλλαγής δεδομένων μεταξύ ιατρικών ιδρυμάτων, της αστυνομίας και της Υπηρεσίας Οδικής Ασφάλειας. Σε ένα στρατηγικό επίπεδο θα υποστηριχθούν εθνικά ιδρύματα που θα βοηθήσουν να αναπτύξουν έως και έξι μεγάλα έργα υποδομής. Στον κλάδο της Δικαιοσύνης θα εκταμιευθούν 5 εκατ ευρώ, μέσω κονδυλίων για υποστήριξη Ακυρωτικού Δικαστηρίου καθώς και του ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου για την αποτελεσματικότερη παροχή υπηρεσιών. Σε άλλους τομείς θα δοθεί το ποσό των 5,6 εκ ευρώ για την βελτίωση της ποιότητας ζωής των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Η υπογραφή άλλων μερών της χρηματοδοτικής συμφωνίας IPA 2016 συμφωνήθηκαν αργότερα στην διάρκεια του έτους. Ειδικότερα, δόθηκαν 28 εκ ευρώ μια άμεση δημοσιονομική στήριξη για συντονισμένη και αποτελεσματική διαχείριση των συνόρων στη Σερβία. Επίσης, στον εκπαιδευτικό τομέα δόθηκαν 27,4 εκ ευρώ. Τελικώς, ένα μέρος της χρηματοδοτικής συμφωνίας υλοποιήθηκε απευθείας από την Δημοκρατία της Σερβίας και ανήλθε στο ποσό των 15,9 εκ ευρώ.

6. Μελέτη περίπτωσης: Η προοπτική προσχώρησης της Σερβίας στην ΕΕ

Η Σερβία είναι ένα κράτος με έντονη πολιτική αλλά και ιστορική παρουσία. Ιστορικά καταγράφεται το ότι η Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ήτο ένα μονοκομματικό κράτος που διοικείτο από την Ένωση Κομμουνιστών της

Γιουγκοσλαβίας. Η Σερβία έγινε ομόσπονδο κράτος εντός της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας. Τα κύρια χαρακτηριστικά του νέου αυτού κράτους ήταν: ο ηγετικός ρόλος του Τίτο στη διακυβέρνηση της χώρας, η ομοσπονδιακή οργάνωση η οποία συνέβαλλε στην σχετική αυτονομία των κρατών και στην ισορροπία εντός της χώρας, το διαφορετικό μοντέλο κομμουνιστικής οργάνωσης στη βάση της αυτοδιαχείρισης, η απόσταση από τη Μόσχα, η αποφυγή ένταξης στις συμμαχίες και σε Διεθνείς Οργανισμούς που ελέγχονταν από αυτήν και η επιλογή συμπόρευσης με χώρες αυτόνομες. Μετά την πτώση του κομμουνισμού κυριάρχησε στην πολιτική σκηνή της Σερβίας ο Σ. Μιλόσεβιτς. Πρώην κομμουνιστής, αρχηγός του Σοσιαλιστικού κόμματος και υπέρμαχος του εθνικισμού. Επιδίωξε την ηγετική θέση της Σερβίας εντός της Γιουγκοσλαβίας και τη μείωση των εξουσιών των αυτόνομων επαρχιών του Κοσσυφοπεδίου και της Βοϊβοδίνιας. Αυτή η πολιτική οδήγησε σε ρήξη με τα άλλα ομόσπονδα κράτη και υποδαύλισε τον εθνικισμό και τις φυγόκεντρες τάσεις σε όλη τη χώρα, που τελικά οδήγησαν στη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας το 1991-92. Το ένα μετά το άλλο τα ομόσπονδα κράτη, εγκατέλειψαν την Ομοσπονδία. Στη Γιουγκοσλαβία παρέμειναν μόνο η Σερβία και το Μαυροβούνιο. Ξεσπούν πόλεμοι στην Κροατία (1991-1995), μεταξύ Κροατών και μειονοτήτων της Σερβίας και στη Βοσνία Ερζεγοβίνη (1992-1995), μεταξύ Βόσνιων και Κροατών από τη μία πλευρά και Σέρβων από την άλλη. Η Σερβία δεν μετείχε άμεσα, αλλά έμμεσα παρείχε κάθε δυνατή υποστήριξη στους Σέρβους της Κροατίας και Βοσνίας Ερζεγοβίνης που συγκρούονται με τους Κροάτες και Μουσουλμάνους. Ταυτόχρονα, ο ΟΗΕ είχε υποβάλει κυρώσεις κατά της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας το Μάιο του 1992, που κατέληξαν σε πολιτική απομόνωση και επιδείνωση της οικονομίας. Ύστερα από μια παρέμβαση του ΝΑΤΟ, ο πόλεμος τελειώνει με τη Συμφωνία του Dayton το 1995⁴. Εν τέλη, η κοινοβουλευτική Δημοκρατία εγκαθιδρύθηκε στη Σερβία το 1990, με την κατάργηση του κομμουνιστικού καθεστώτος.

6.1. Η αφετηρία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων μεταξύ ΕΕ-Σερβίας

Οι συζητήσεις εισχώρησης της Σερβίας στην Ένωση ξεκίνησαν αρχικά ανεπίσημα με την υπογραφή της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΣΣΣ) τον Απρίλιο του 2008 και συνεχίστηκαν με το καθεστώς απελευθέρωσης από την θεώρηση του διαβατηρίου για τα ταξίδια των Σέρβων πολιτών στην ζώνη Σένγκεν⁵. Επίσημα, η Σερβία υπέβαλε αίτηση ένταξης στις 19 Δεκεμβρίου 2009. Ύστερα από την θετική γνωμοδότηση της Επιτροπής για την προοπτική της βαλκανικής χώρας δύο χρόνια αργότερα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο χορήγησε στη Σερβία το καθεστώς υποψήφιας χώρας τον Μάρτιο το 2012. Τον αμέσως επόμενο χρόνο, τον Απρίλιο, η Σερβία ήρθε

⁴ Ειρηνευτική συμφωνία που επιτεύχθηκε στις 21 Νοεμβρίου 1995, από τους προέδρους της Βοσνίας, της Κροατίας και της Σερβίας, για τον τερματισμό του πολέμου στη Βοσνία και την περιγραφή μιας γενικής συμφωνίας-πλασιού για την ειρήνη στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

⁵ Πρόκειται για την ζώνη ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της ΕΕ, χωρίς την υποβολή σε συνοριακούς ελέγχους. Υπογράφηκε το 1985 από τα πέντε ιδρυτικά κράτη μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Τέθηκε σε ισχύ στις 26 Μαρτίου το 1995 και ενσωματώθηκε στο ευρύτερο πλαίσιο της ΕΕ.

σε συμφωνία με το Κόσοβο για ένα θέμα που αναμενόταν να πυροδοτήσει την εθνική διαίρεση του, γεγονός που αντιμετωπίστηκε θετικά από την ΕΕ⁶. Η Ένωση ανέκαθεν παρείχε στήριξη στην χώρα, διότι η Σερβία συνιστά έναν σημαντικό παράγοντα για την σταθερότητα της περιοχής και μπορεί να προωθήσει σημαντικά την περιφερειακή συνεργασία στο πλαίσιο της πολιτικής διεύρυνσης και μακροπρόθεσμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, μέσω ενός διμερούς διαλόγου με το Κόσοβο.

Από το 2014 που ξεκίνησαν οι ενταξιακές διαδικασίες έχουν ανοίξει 18 διαπραγματευτικά κεφάλαια από τα 35 συνολικά και κανένα από αυτά δεν έχει κλείσει έως και πρότινος, γεγονός που επιβραδύνει την πιθανότητα προσχώρησης της Σερβίας μέχρι το 2025. Τα πρώτα δύο κεφάλαια άνοιξαν το 2015 και σχετίζονταν με την εξομάλυνση των σχέσεων Σερβίας-Κόσοβου. Στην συνέχεια, τα κεφάλαια 23 και 24 αναφορικά με την δικαιοσύνη τα θεμελιώδη δικαιώματα, την δημοκρατία, τις ελευθερίες και την ασφάλεια άνοιξαν την αμέσως επόμενη χρονιά και έκτοτε ελάχιστη πρόοδος έχει σημειωθεί. Εξίσου μείζον ζήτημα για εκείνο το έτος κρίθηκε και το άνοιγμα των κεφαλαίων 32 σχετικά με τον δημοσιονομικό έλεγχο και του κεφαλαίου 35 που προέβλεπε την εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ Σερβίας και Κόσοβου. Μια πρόσφατη έκθεση της Επιτροπής, τον Φεβρουάριο του 2018, εναποθέτει τις ελπίδες σε μια νέα στρατηγική για τα Δυτικά Βαλκάνια όπου επισημαίνεται ότι η Σερβία θα μπορούσε να ενταχθεί στην ΕΕ έως το 2025⁷.

6.2. Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΣΣΣ)

Πρόκειται για μια διεθνή συνθήκη, η οποία αφορούσε την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων μεταξύ της ΕΕ και Σερβίας τον Νοέμβριο του 2005. Η Δημοκρατία της Σερβίας με την υπογραφή της συνθήκης θα δεσμευόταν να προχωρήσει στην δημιουργία ζώνης ελεύθερων συναλλαγών και την ευθυγράμμιση εσωτερικής νομοθεσίας ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, ύστερα από μια σειρά εκτιμήσεων που έλαβαν χώρα προτού ξεκινήσει η συμφωνία σταθεροποίησης και σύνδεσης προβλέφθηκαν οι εξής στόχοι:

Α) Στήριξη των προσπαθειών της Σερβίας για ενίσχυση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, διεξαγωγή ελέγχων για παράνομη μετανάστευση, πρόληψη νομιμοποίησης των εσόδων που προέρχονται από παράνομες δραστηριότητες, κοινή θέση σε θέματα διακίνησης ναρκωτικών και καταπολέμηση από κοινού του οργανωμένου εγκλήματος της τρομοκρατίας και άλλων συναφών παράνομων δραστηριοτήτων.

⁶ Υπεγράφη μια συμφωνία μεταξύ Σερβίας - Κόσοβου, η οποία διευκρίνιζε το καθεστώς στο Βόρειο Κόσοβο και τις δικαιοδοσίες και των δύο πλευρών στο νέο καθεστώς. Επιτράπηκε η πλήρης νομική δικαιοδοσία του Κόσοβου σε όλο το έδαφος του ακόμη και στο Βόρειο τμήμα. Ως αντάλλαγμα η Σερβία θα μπορεί να παρέχει χρηματοδότηση σε εκπαιδευτικά προγράμματα και υπηρεσίες και δεν προέβλεπε ανάπτυξη στρατού στο Βόρειο Τμήμα. Επιβλέπων της συμφωνίας ορίστηκε το ΝΑΤΟ.

Β) Στήριξη της πολιτικοοικονομικής και θεσμικής σταθερότητας τόσο της Σερβίας όσο και της ευρύτερης περιοχής της.

Γ) Δημιουργία πρόσφορου εδάφους για την διεξαγωγή πολιτικού διαλόγου που θα βοηθήσει στην στενότερη συνεργασία των μερών. Υιοθέτηση κοινής γραμμής για την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης και της συνεργασίας στους τομείς που καλύπτει η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της ΕΕ.

Δ) Στήριξη των προσπαθειών της Σερβίας για την ανάπτυξη μιας οικονομικής και διεθνούς συνεργασίας, μέσω της εναρμόνισης με την νομοθεσία που ορίζει η Κοινότητα. Ως προς την οικονομική εργασία η Σερβία θα είναι σε θέση να λαμβάνει χρηματοδοτική στήριξη από την ΕΕ μέσω επιχορηγήσεων και δανείων, αλλά και λοιπών δανείων προερχόμενων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Ωστόσο, η χρηματοδοτική στήριξη της ΕΕ απαιτεί μια περαιτέρω πρόοδο στην τήρηση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης.

Ε) Παροχή βοήθειας για την ολοκλήρωση της μετάβασης της Σερβίας σε μια οικονομία της αγοράς.

Ζ) Προώθηση αρμονικών οικονομικών σχέσεων και ανάπτυξη μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ της Κοινότητας και της Σερβίας με ταυτόχρονη ύπαρξη μιας διαδικασίας η οποία προβλέπει μείωση και άρση των τελωνειακών δασμών και ποσοστώσεων σε εμπορεύματα προερχόμενα τόσο από την ΕΕ όσο και από την Σερβία.

Η) Προώθηση μιας περιφερειακής συνεργασίας σε ένα ευρύ φάσμα βάσει της παρούσας συμφωνίας. Έναρξη συνεργασίας με χώρες που έχουν ήδη υπογράψει το ΣΣΣ με την ΕΕ για την σύναψη διμερών συμφωνιών.

Όπως ορίζει το **άρθρο 8 της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης** η σύνδεση θα λάμβανε χώρα σε μια μέγιστη διάρκεια έξι ετών. Ως προς τούτο, το Συμβούλιο Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, προβαίνει ανά τακτά χρονικά διαστήματα σε εξέταση της εφαρμογή της παρούσας συμφωνίας αλλά και την εφαρμογή εκ μέρους της Σερβίας όλων των νομικών, διοικητικών, οικονομικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων βασισμένων στο προοίμιο και τις γενικές αρχές της παρούσας συμφωνίας. Τελικώς, η απόφαση άρχισε να εφαρμόζεται από την 22^η Ιουλίου του 2013 και η συμφωνία από την 1^η Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους. Η συμφωνία αυτή θεωρήθηκε ως το μείζον βήμα για την κατάργηση των θεωρήσεων για τους Σέρβους πολίτες. Παράλληλα, θα προσέφερε την ύψιστη ασφάλεια σε όλα τα προϊόντα αλλά και στην προστασία των καταναλωτών για την αποφυγή σοβαρών συνεπειών για την υγεία του πληθυσμού. Ταυτοχρόνως, θα καθόριζε χαμηλότερες τιμές προϊόντων και περισσότερες επιλογές λόγω της ελευθέρωσης του εμπορίου με την ΕΕ. Δίνεται πρόσβαση σε μια αγορά 490

εκατ ευρώ με άμεση αύξηση των εξαγωγών από Σερβία και μείωση του εμπορικού ελλείμματος στο εμπόριο με την ΕΕ. Συνιστά ένα σημαντικότατο κίνητρο για τους επενδυτές, καθώς θα παρέχει σταθερότητα στην χώρα και άρα οι όροι για τις επενδύσεις και τις επιχειρήσεις αυτομάτως καθίστανται αναγνωρίσιμοι και προβλέψιμοι για τους ξένους επενδυτές. Με την έναρξη της συμφωνίας επωφελείται η χώρα από την μεγαλύτερη χρήση των κονδυλίων της ΕΕ.

6.3. Διαπραγματευτικά κεφάλαια προσχώρησης στον θεσμό της Ένωσης

Συνολικά υφίστανται 35 διαπραγματευτικά κεφάλαια, από τα οποία μόνο τα 18 έχουν ανοίξει μέχρι και το τέλος του έτους 2019. Ιδιαίτερης σημασίας είναι τα **κεφάλαια 23 και 24** που αφορούν την δικαστική εξουσία, το κράτος δικαίου, την δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και τα **κεφάλαια 33** σχετικά με τον δημοσιονομικό έλεγχο **και 35** αναφορικά με την εξομάλυνση των σχέσεων Σερβίας-Κόσοβου.

Κεφάλαιο 23: Στις θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ εντάσσονται το κράτος δικαίου και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ύψιστης σημασίας κρίνονται η ύπαρξη μιας αμερόληπτης δικαστικής εξουσίας και η καταπολέμηση της διαφθοράς. Ως προς αυτήν την κατεύθυνση η Δημοκρατία της Σερβίας έχει κάνει κάποια βήματα προσαρμογής στα ευρωπαϊκά πρότυπα. Ωστόσο, ελλιπής κρίνεται μέχρι στιγμής η πρόοδος καθώς η διαφθορά συνεχίζει και υφίσταται σε διάφορους τομείς. Σε ίδιους ρυθμούς κινείται και η ελευθερία της έκφρασης, ενώ δεν υπάρχει συνεπής εφαρμογή του νομικού πλαισίου ως προς τα θεμελιώδη δικαιώματα. Στον τομέα της δικαστικής εξουσίας παρατηρήθηκαν κάποιες αλλαγές, οι οποίες σχετίζονταν με τον διορισμό των δικαστικών υπαλλήλων και την αξιολόγηση των εργασιών τους. Απαραίτητη κρίνεται μια νέα προσέγγιση της χώρας ως προς την ενίσχυση της ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος και της αυτονομίας των εισαγγελέων. Δεύτερον το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο και το Κρατικό Συμβούλιο Εισαγγελέων οφείλουν να αναλάβουν πλήρως την ανεξάρτητη και αποτελεσματική δικαστική διοίκηση και τέλος να υπάρξει μια ενιαία στρατηγική για το ανθρώπινο δυναμικό του δικαστικού σώματος, οι οποίοι θα διαχειρίζονται υποθέσεις διαμέσου ενός ενιαίου και κεντρικού συστήματος. Το βασικό στρατηγικό έγγραφο της Σερβίας συνιστά η εθνική στρατηγική δικαστικής μεταρρύθμισης (2013-2018). Χρειάζονται περαιτέρω νομοθετικές αλλαγές για να δημιουργηθεί ένα ανεξάρτητο δικαστικό σώμα. Ως προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, η Σερβία έχει επικυρώσει 8 από τα 9 διεθνή εργαλεία για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σημειώνεται ότι το 2018 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξέδωσε 13 αποφάσεις όπου διαπιστώθηκε παραβίαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Κεφάλαιο 24: Σε αυτό το κεφάλαιο η οργανωτική μεταρρύθμιση της αστυνομίας, η οποία συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση και για πολλές άλλες μεταρρυθμίσεις, παρουσιάζει καθυστερήσεις και έλλειψη διαφάνειας. Στόχος είναι η διασφάλιση της

ακεραιότητας της αστυνομίας από πολιτικά συμφέροντα και εγκληματικές οργανώσεις. Η μεταρρύθμιση αποσκοπεί στο να διαμορφώσει συγκεκριμένη οργανωτική δομή, να υπάρξει συγκεκριμένος αριθμός αστυνομικών υπαλλήλων οι οποίοι θα λειτουργούν προς το συμφέρον της κοινωνίας και όχι υπερ των πολιτικών σκοπιμοτήτων. Ταυτόχρονα, απαιτείται ευθυγράμμιση του εθνικού νομικού πλαισίου με το κεκτημένο της ΕΕ για την μετανάστευση και το άσυλο. Απαραίτητη κρίνεται η επιβολή νέων νομικών εννοιών όπως προβλέπονται στο νόμο για τους αλλοδαπούς και στο νόμο για το άσυλο και την προσωρινή προστασία. Έτσι θα υπάρξει μια οριζόντια ρύθμιση για την διαμονή μεταναστών και προσφύγων στην Δημοκρατία της Σερβίας.

Παρά τις όποιες προσπάθειες βελτίωσης ένα πρόσφατο γεγονός επιβραδύνει ακόμη περισσότερο τις ενταξιακές διαδικασίες. Η Σερβία παραβίασε το διεθνές δίκαιο εκδίδοντας Κούρδο ακτιβιστή στην Τουρκία. Η Επιτροπή κατά των βασανιστηρίων διαπίστωσε ότι η Δημοκρατία της Σερβίας παραβίασε το άρθρο 3 της Σύμβασης για τα βασανιστήρια και άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία λαμβάνοντας μέτρα σχετικά με την έκδοση του Κούρδου πολιτικού ακτιβιστή Cevdet Ayaz στην Τουρκία στις 25 Δεκεμβρίου 2017. Πιο συγκεκριμένα, έλαβε τη θέση ότι οι Σερβικές αρμόδιες αρχές δεν είχαν πραγματοποιήσει αξιολόγηση του κινδύνου βασανιστηρίων που ο καταγγέλλων θα υφίστατο μετά από έκδοση στην Τουρκία και ότι δεν εκτίμησαν εάν οι κατηγορίες εναντίον της καταγγελίας ήταν πολιτικού χαρακτήρα, όπως απαιτείται, και ως εκ τούτου απέτυχαν στο καθήκον τους να πραγματοποιήσουν ατομική αξιολόγηση κινδύνου πριν τον επιστρέψουν στην Τουρκία.

Η σερβική νομοθεσία εξακολουθεί να έχει ελλείψεις και νομικά κενά σε σχέση με το υφιστάμενο ευρωπαϊκό κεκτημένο, τόσο στον τομέα της απαγόρευσης της εμπορίας ανθρώπων όσο και ως προς τα δικαιώματα των θυμάτων που συνήθως είναι γυναίκες και παιδιά. Βασική παράμετρος συμμόρφωσης με την οικεία Οδηγία της ΕΕ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (2011/36), είναι η προβλεπόμενη συνταγματικά απαγόρευση της εμπορίας ανθρώπων να συμπληρωθεί με μια διάταξη που προβλέπει ότι η συγκατάθεση του θύματος σε οποιαδήποτε μορφή εμπορίας ατόμου δεν έχει σημασία σε περίπτωση παραβίασης της απαγόρευσης. Η ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων όντων κατά το άρθρο 388 του Σερβικού Ποινικού Κώδικα πρέπει να συμπληρωθεί προκειμένου να ολοκληρωθεί πλήρως η συμμόρφωση με την Οδηγία 2011/36. Τελευταίο μέρος αυτού του κεφαλαίου συνιστά η καταπολέμηση του εγκλήματος στον Κυβερνοχώρο και η καταπολέμηση της Τρομοκρατίας. Η Σερβία ίδρυσε ένα Εθνικό Συντονιστικό Φορέα για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας. Εντούτοις, το έργο του Φορέα αυτού έχει προβληματίσει από θέματα προσωπικού. Υπήρξε μια στοιχειώδη πρόοδος στον τομέα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, αλλά μόνο σε τυπικούς όρους.

Κεφάλαιο 33: Αυτό το κεφάλαιο καλύπτει τους κανόνες που διέπουν τη χρηματοδότηση του προϋπολογισμού της ΕΕ («ίδιοι πόροι»). Οι πόροι αυτοί

αποτελούνται κυρίως από: εισφορές με βάση το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα του κάθε κράτους μέλους, τους δασμούς του κοινού δασμολογίου της ΕΕ και έναν πόρο που βασίζεται στον Φόρο Προστιθέμενης Αξίας. Τα κράτη μέλη πρέπει να διαθέτουν την κατάλληλη διοικητική ικανότητα για τον κατάλληλο συντονισμό και να διασφαλίζουν τον σωστό υπολογισμό, την συλλογή και πληρωμή και έλεγχο των ιδίων πόρων. Η Σερβία εμφανίζει κάποιο επίπεδο προετοιμασίας σχετικά με τους ειδικούς διοικητικούς όρους για το εν λόγω σύστημα όπως ορίζονται στους οικείους κανονισμούς της ΕΕ. Ταυτόχρονα, η Σερβία ολοκλήρωσε το δικό της ερωτηματολόγιο πόρων και την ομάδα συντονισμού και διαχείρισης της ΕΕ. Σημειώθηκε κάποια πρόοδος στους υποκείμενους τομείς πολιτικής που επηρεάζουν τη σωστή λειτουργία του συστήματος ιδίων πόρων. Όσον αφορά τους παραδοσιακούς ιδίους πόρους υπάρχουν σημάδια βελτίωσης κυρίως στους δασμούς. Ένας νέος τελωνειακός νόμος εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2018 σύμφωνα με τον τελωνειακό κώδικα της ΕΕ. Η Σερβία έχει εφαρμόσει διαδικασίες για να διασφαλιστεί ότι αναφέρονται περιπτώσεις απάτης και παρατυπιών στις εθνικές αρχές της Σερβίας. Εν κατακλείδι, όσον αφορά την αξία πόρων με βάση το πρόσθετο φόρο (ΦΠΑ), επαρκείς πηγές δεδομένων είναι διαθέσιμες για τον υπολογισμό.

Κεφάλαιο 35: Ομαλοποίηση σχέσεων Σερβίας- Κόσοβου. Το συγκεκριμένο κεφάλαιο παραμένει ανοιχτό καθ' όλη την διάρκεια των διαπραγματεύσεων και αποτελεί ορόσημο για την πορεία ολοκλήρωσης της διαδικασίας.

6.4. Λόγοι επιβράδυνσης ένταξης της Σερβίας στην ΕΕ

Οι ρυθμοί ένταξης της χώρας στην Ένωση βρίσκονται ακόμα σε νηπιακό στάδιο παρά τις προσπάθειες που γίνονται καθημερινά εκατέρωθεν. Αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί σε διάφορους λόγους, είτε εσωτερικούς, είτε εξωτερικούς. Ως προς τους εσωτερικούς λόγους, κρίσιμη κρίνεται η συνεργασία με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία. Πιο συγκεκριμένα, μέχρι και σήμερα η συνεργασία αυτή θεωρείται απαραίτητη προκειμένου η Σερβία να γίνει δεκτή ως μέλος της ΕΕ. Η υπό εξέταση χώρα έχει παραδώσει μέχρι στιγμής ένα μεγάλο αριθμό αξιωματούχων στο Δικαστήριο. Ωστόσο, η Ολλανδία και το Βέλγιο προκειμένου να γίνει η σύναψη μιας πλήρους συνεργασίας θεώρησαν την παράδοση του στρατηγού Ratko Mladic μείζονος σημασίας, απαίτηση η οποία προκάλεσε τις αντιδράσεις των Σέρβων. Το μεγαλύτερο ποσοστό των πολιτών της χώρας είναι κατά της παράδοσης του.

Ένας δεύτερος λόγος αφορά στο ζήτημα των ταυτοτήτων. Η Σερβία ακόμα αντιμετωπίζει συνοριακά προβλήματα. Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ της Ένωσης και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας ξεκίνησαν το 2001. Εν συνεχεία, οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν μεταξύ της ΕΕ και των κρατών της Σερβίας πλέον και του Μαυροβούνιου. Η Ένωση θεωρούσε καίρια την δημιουργία μιας τελωνειακής ένωσης μεταξύ των δύο χωρών ως ένα πρώτο βήμα απαραίτητο για την προσχώρηση τους στην Ένωση. Και οι δύο χώρες κατέβαλαν προσπάθειες

βελτίωσης των οικονομικών τους δεικτών μέσω συγκεκριμένων μηχανισμών, ωστόσο δεν εξασφάλισαν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας τους. Μολονότι εμφάνισαν αρκετές αδυναμίες και τα δύο κράτη προχώρησαν σε κάποιες οικονομικές μεταρρυθμίσεις σταδιακά, γεγονός που έδωσε μια νέα δυναμική στην ευρωπαϊκή πορεία τους. Τελικώς, η ένωση αυτή των δύο ομόσπονδων δημοκρατιών δεν τελεσφόρησε και επήλθε η ανεξαρτητοποίηση του Μαυροβουνίου το 2006 και πλέον η Σερβία διαπραγματεύεται χωριστά όλα τα ζητήματα της για την Ένωση.

Ως τρίτος λόγος και καθοριστικός για την ένταξη της χώρας στην Ένωση κρίθηκε η διευθέτηση των ζητημάτων με το Κόσσοβο, δηλαδή εάν μέρος του ανήκει στην Σερβία ή όχι. Εδώ οι απόψεις δίστανται, καθώς υπάρχει ένα μεγάλος αριθμός αναλυτών, ο οποίος υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει κάποιο σέρβικο στοιχείο εντός του κράτους που τελεί υπό την εποπτεία των Αλβανών του Κοσόβου. Δεν εντοπίζεται κανένα Σέρβικο θεσμικό όργανο το οποίο στην ουσία ορίζει και τον όρο του κράτους. Το Κόσσοβο διαθέτει και δικό του Κοινοβούλιο και Κυβέρνηση (βλ. κατωτέρω ενότητες 6.5 και 6.6).

Ως τέταρτος λόγος θεωρήθηκε η ανάγκη για ορισμένες μεταρρυθμίσεις σε διάφορους τομείς. Ως προς τον οικονομικό τομέα, κρίνεται σημαντική η αναπροσαρμογή και η πώληση κρατικών επιχειρήσεων, καθώς επίσης και η δημοσιονομική σταθερότητα. Ταυτόχρονα, απαιτείται βελτίωση στον τομέα της ανταγωνιστικότητας.

Τελευταίος εσωτερικός λόγος θεωρήθηκε ο παράγοντας του χρόνου, δηλαδή καθώς εξελίσσονταν τα γεγονότα από το 2003, μέχρι και σήμερα παρά τις σημαντικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα δεν έχει επιτευχθεί ακόμα τίποτα, καθιστώντας την διαδικασία της ολοκλήρωσης χρονοβόρα.

Όπως αναφέρθηκε στην αρχή αυτής της ενότητας πέρα από τους εσωτερικούς λόγους υφίστανται και εξωτερικοί λόγοι οι οποίοι υποβοηθούν στην καθυστέρηση της ενταξιακής διαδικασίας. Αρχικά, η ίδια η ΕΕ εμφανίζει αρκετά τρωτά σημεία, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση και τις επιπτώσεις τόσο στην Ελλάδα όσο και στα λοιπά κράτη-μέλη της Ένωσης από το 2007. Το πρόβλημα που ανέκυψε είναι ότι η κρίση αυτή που αντιμετώπιζε η Ελλάδα λειτούργησε σαν αλυσίδα και θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια δημοσιονομική κατάρρευση ολόκληρης της Ένωσης. Για τη διατήρηση του ευρώ συνίσταται μια συνολική συνεργασία αλλά και δημοσιονομική ευθύνη προκειμένου να αποφευχθούν μελλοντικοί κίνδυνοι. Σε ένα τόσο εύθραυστο περιβάλλον η ΕΕ χάνει την ελκυστικότητα της για κράτη που επιθυμούν την ένταξη τους. Και αυτό διότι τέτοιου είδους προβλήματα βρίσκονται στην κορυφή της πολιτικής ατζέντας της ΕΕ. Ένας δεύτερος παράγοντας θεωρήθηκε η έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβόνας, η οποία στην ουσία θα καθιστούσε την Ένωση πιο ελκυστική, ισχυρή και λειτουργική, αλλά η εφαρμογή της απαίτησε μεταβατική περίοδο με αρκετά στοιχεία προβληματισμού για τρίτα κράτη που παρατηρούσαν τις εξελίξεις εκ του μακρόθεν. Τέλος, ως τρίτος λόγος θεωρήθηκε η αρκετά ευρεία διεύρυνση που έγινε από το

2004-2007 και κρίθηκε αναγκαίο να γίνει μια ομαλή αφομοίωση πρώτα αυτών των χωρών και έπειτα των υποψήφιων, καθώς είναι γνωστό το ότι οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων έχουν στις πλάτες τους μια μεγάλη ιστορία, η οποία χρήζει ιδιαίτερης μεταχείρισης.

6.5. Ο ιδιόμορφος δεσμός Σερβίας-Κοσσυφοπέδιου

Όλα ξεκίνησαν όταν το 1998 και 1999 όταν η κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο κατέληξε σε σύγκρουση μεταξύ των Γιουγκοσλάβων και του Αλβανικού αντάρτικου UCK. Μια παύση των συγκρούσεων επετεύχθη, ύστερα από στρατιωτική επέμβαση του NATO που οδήγησε σε βομβαρδισμό του Βελιγραδίου και αποχώρηση των Γιουγκοσλαβικών δυνάμεων από την περιοχή. Τον Σεπτέμβριο του 2000, αν και κατηγορήθηκε για εκλογική νοθεία, ο Μιλόσεβιτς ηττάται στις εκλογές. Η αυτόνομη περιοχή του Κοσσυφοπέδιου ανακήρυξε μονομερώς την ανεξαρτησία της από τη Σερβία το Φεβρουαρίου του 2008. Η Σερβία καταδίκασε αμέσως την ανακήρυξη και εξακολουθεί να αρνείται οποιαδήποτε κρατική υπόσταση στο Κοσσυφοπέδιο και θεωρεί την περιοχή ως σερβικό έδαφος. Πάνω από 100 χώρες, συμπεριλαμβανομένων 23 κρατών μελών της ΕΕ, έχουν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου, αλλά η αναγνώριση και συμμετοχή του σε διεθνείς οργανισμούς δεν είναι απλή. Σύμφωνα με το ψήφισμα 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ το Κόσοβο παραμένει αυτόνομη επαρχία της Σερβίας. Με τη μεσολάβηση της ΕΕ από το 2013, διεξάγονται συνομιλίες μεταξύ Σερβίας και Κοσσυφοπέδιου, οι οποίες δεν καρποφορούν.

Ένα από τα κύρια εμπόδια είναι η κατάσταση της σερβικής μειονότητας του Κοσσυφοπέδιου. Περίπου ένας στους 12 Κοσσοβάρους είναι Σέρβος, και σχεδόν οι μισοί από αυτούς είναι συγκεντρωμένοι στο Βόρειο τμήμα. Παρά τις προσπάθειες ενσωμάτωσης της σερβικής πλειοψηφίας στο βόρειο Κοσσυφοπέδιο η κατάσταση στην υπόλοιπη χώρα είναι κρίσιμη καθώς η κυβέρνηση στην Πρίστινα εξακολουθεί να αγωνίζεται για τον έλεγχο της περιοχής. Το 2013 και το 2015, συμφωνήθηκε η ίδρυση της Ένωσης Δήμων Σερβικής πλειοψηφίας, αλλά η πρόοδος σε αυτό είναι μέχρι στιγμής πολύ μικρή.

Το 2018, οι πρόεδροι του Κοσσυφοπέδιου και της Σερβίας διατύπωσαν την ιδέα της «διάρθρωσης των συνόρων», ενδεχομένως με την ανταλλαγή του βόρειου Κοσσυφοπέδιου για τις σερβικές περιοχές με πλειοψηφία στην Αλβανία. Ωστόσο, η πρόταση έχει επικριθεί από τη Γερμανία, η οποία φοβάται ότι τυχόν εδαφικές ανταλλαγές κινδυνεύουν να προκαλέσουν αστάθεια προκαλώντας αμφισβήτηση άλλων συνοριακών διευθετήσεων στα Δυτικά Βαλκάνια. Παράλληλα, τον Δεκέμβριο του 2018 το Κόσοβο προχώρησε σε ενίσχυση των στρατιωτικών του δυνατοτήτων, κάτι το οποίο ενδεχομένως να πυροδοτούσε την στρατιωτική αντίδραση εκ μέρους των Σερβικών δυνάμεων. Παρά την αυξανόμενη πίεση εκατέρωθεν να επιτύχουν τελικά μια συμφωνία που θα μπορούσε να ξεκλειδώσει την πόρτα ένταξης στην ΕΕ, οι σχέσεις παραμένουν τεταμένες και η πρόοδος προς την εξομάλυνση βρίσκεται επί του παρόντος σε στασιμότητα.

6.6. Ο ρόλος της ΕΕ στις σχέσεις Σερβίας-Κοσσυφοπέδιου

Η ΕΕ υπήρξε βασικός καταλύτης εξελίξεων στο Κοσσυφοπέδιο. Το 2008, η αποστολή κράτους δικαίου της ΕΕ στο Κοσσυφοπέδιο (EULEX, μη στρατιωτική αποστολή στο πλαίσιο της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ), ανέλαβε την αστυνομία, τη δικαιοσύνη και τελωνειακές λειτουργίες με εντολή από τα Ηνωμένα Έθνη. Με τη δημιουργία αναλόγων θεσμών από το Κοσσυφοπέδιο, τα περισσότερα από αυτά τα καθήκοντα έχουν μεταφερθεί έκτοτε στις οικείες αρχές του Κόσοβου, αλλά η EULEX συνέχισε να παρακολουθεί το κράτος δικαίου στο Κοσσυφοπέδιο τουλάχιστον έως τον Ιούνιο του 2020.

Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος πάροχος βοήθειας στο Κοσσυφοπέδιο, με χρηματοδότηση σχεδόν 650 εκ ευρώ στα πλαίσια του Μηχανισμού Προενταξιακής Βοήθειας. Ένα μεγάλο μερίδιο των 237 εκ ευρώ διατέθηκε για την υποστήριξη του κράτους δικαίου και άλλων μεταρρυθμίσεων για την προετοιμασία του Κοσσυφοπεδίου για πιθανή ένταξη στην ΕΕ.

Από το 2011, η ΕΕ διαδραμάτισε επίσης κρίσιμο ρόλο στη διαμεσολάβηση των άμεσων συνομιλιών μεταξύ Σερβίας και Κοσσυφοπεδίου, με στόχο την ομαλοποίηση των σχέσεων μεταξύ των δύο πλευρών. Κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους του διαλόγου, οι συνομιλίες πραγματοποιήθηκαν σε τεχνικό επίπεδο, αλλά από τον Οκτώβριο του 2012 αναβαθμίστηκαν σε πολιτικό επίπεδο, με συναντήσεις μεταξύ των πρωθυπουργών της Σερβίας και του Κόσοβου. Ο διάλογος αρχικά σημείωσε μια σειρά επιτυχιών. Υπογράφηκαν 33 συμφωνίες, κυρίως σε τεχνικά ζητήματα. Ακολούθησε η φιλόδοξη αλλά ασαφής συμφωνία των Βρυξελλών του Απριλίου 2013 και, τον Αύγουστο του 2015, ένα κείμενο σχετικά με το ζήτημα της Σερβικής πλειοψηφίας στο βόρειο Κοσσυφοπέδιο.

Παρόλα αυτά από το 2016, ο διάλογος έχει ατονήσει, με αρκετές συναντήσεις να καθυστερούν ή να ακυρώνονται και λίγη πρόοδος να συνεχίζεται στην εφαρμογή προηγούμενων δεσμεύσεων ή τη σύναψη νέων συμφωνιών. Το κλίμα των συναντήσεων έχει γίνει όλο και πιο έντονο, με επανειλημμένες απειλές και από τις δύο πλευρές να αποχωρήσουν από τον διάλογο. Στη συνάντηση που προγραμματίστηκε στις Βρυξέλλες για τον Σεπτέμβριο του 2018, ο Πρόεδρος Vučić αρνήθηκε να συναντηθεί με τον Πρόεδρο Θάτσι και οι δύο ηγέτες συναντήθηκαν τελικά δύο μήνες αργότερα, αλλά λίγο αργότερα ο Vucić ανακοίνωσε ότι δεν θα υπάρξει περαιτέρω συζήτηση έως ότου το Κοσσυφοπέδιο άρει τους δασμούς του 100% στις σερβικές εισαγωγές.

Τόσο η Σερβία όσο και το Κοσσυφοπέδιο φιλοδοξούν να ενταχθούν στην ΕΕ και η Σερβία. Η ΕΕ έχει δηλώσει στη Σερβία ότι η προσχώρηση της εξαρτάται από την επίλυση του ζητήματος του Κοσσυφοπεδίου. Το διαπραγματευτικό πλαίσιο του Ιανουαρίου 2014 για τη Σερβία δηλώνει ρητά ότι οι δύο πλευρές πρέπει να

υπογράψουν μια νομικά δεσμευτική συμφωνία που θα επιτρέπει την εξ ολοκλήρου εξομάλυνση των σχέσεων έως το τέλος της διαδικασίας ένταξης. Το ίδιο έγγραφο ορίζει επίσης ότι η ΕΕ μπορεί να αποφασίσει να μην ανοίξει νέα κεφάλαια διαπραγματεύσεως εάν η Σερβία δεν εφαρμόσει τα δικά της συμφωνίες με την Πρίστινα. Αντίθετα, η ΕΕ μπορεί να ανταμείψει και τις δύο χώρες για την πρόοδο προς την ομαλοποίηση, όπως έκανε το 2015 υπογράφοντας συμφωνία σταθεροποίησης και σύνδεσης (ΣΣΣ) με το Κοσσυφοπέδιο και ξεκινώντας ενταξιακές διαπραγματεύσεις με τη Σερβία.

Το 2018, στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι μόλις ένα μικρό ποσοστό το 29% των Σέρβων δήλωσε υπέρ της ένταξης στην ΕΕ, λιγότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα των Δυτικών Βαλκανίων. Την ίδια στιγμή το 81% των Σέρβων αντιτίθενται στην αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου ως ανεξάρτητου κράτους, ακόμη και με αντάλλαγμα την ταχύτερη πορεία ένταξης της Σερβίας στην ΕΕ, ενώ το 63% βλέπει την παγιωμένη σύγκρουση ως την καλύτερη λύση και μόλις το 21% υποστηρίζει μια συμφωνία με την Πρίστινα. Σύμφωνα με δημοσκοπήσεις από το 2018, οι Κοσσοβάροι υποστηρίζουν ιδιαίτερα την ένταξη στην ΕΕ (84%), αλλά επίσης υπάρχουν πολύ λιγότερα ποσοστά συμφωνίας ως προς την επίτευξη διάλογου με τη Σερβία. Το 52% και το 77% αντίστοιχα των Κοσσοβάρων Αλβανών και Σέρβων εμφανίζουν την δυσπιστία ότι ο διάλογος με τη Σερβία θα μπορούσε να ωφελήσει τη ζωή τους και το 52% του πληθυσμού της χώρας τάσσονται υπέρ της αναστολής των συνομιλιών με το Βελιγράδι, ανεξάρτητα από τις όποιες διεθνείς συνέπειες.

6.7. Ανάγκη παροχής οικονομικής υποστήριξης των μέσων ενημέρωσης στην Σερβία

Η άμεση χρηματοδότηση και υποστήριξη των μέσων ενημέρωσης για την ενίσχυση της οικονομικής ανεξαρτησίας μπορεί να έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στην ενίσχυση της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης και του πλουραλισμού. Συνολικά, η ΕΕ συνέβαλε με περίπου 5,2 εκ ευρώ μεταξύ 2014-2020 για την στήριξη της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης στη Σερβία καθώς και με 12,7 εκ ευρώ για την στήριξη σχετικών περιφερειακών πρωτοβουλιών. Για τις λοιπές χώρες των Δυτικών Βαλκανίων η στήριξη ανήλθε σε 8,5 εκ ευρώ.

Αρχικά, δόθηκαν 4,6 εκ ευρώ για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης στην Σερβία από το ΜΠΒ για μια επταετή περίοδο. Εξ ολοκλήρου η χρηματοδοτική συνδρομή της ΕΕ προς την Σερβία στο πλαίσιο του ΜΠΒ II ανήλθε σε 1,5 δις ευρώ για την περίοδο 2014-2020, συμπεριλαμβανομένων 246 εκ ευρώ για το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα. Πρακτικά, η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης αποτέλεσε μόλις το 0,31% των συνολικών κεφαλαίων ή το 1,87% των πόρων που διατίθεται στο κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα. Ωστόσο, τα κονδύλια που παρέχει η ΕΕ δεν περιορίζουν ορθά τα συστημικά προβλήματα στον τομέα των μέσων ενημέρωσης της Σερβίας σήμερα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, ενώ η ΕΕ έχει χορηγήσει συμβάσεις τεχνικής βοήθειας αξίας 697.200 ευρώ σε δύο δημόσιους

ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς (RTS,RTV) με στόχο την ενίσχυση του ρόλου των δημοσίων μέσων ενημέρωσης και την αύξηση του επαγγελματισμού των δημοσιογράφων, η πολιτική επιρροή συνεχίζει να εμποδίζει την αμεροληψία τους. Τρίτον, τα μέσα ενημέρωσης στη Σερβία συνολικά εξακολουθούν να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την κρατική χρηματοδότηση. Η ΕΕ εντός αυτού του πλαισίου έχει εκδώσει εννέα τρέχουσες επιχορηγήσεις που διατέθηκαν κυρίως σε ερευνητικά δημοσιογραφικά έργα. Οι εννέα αυτές χρηματοδοτήσεις πηγάζουν από τον ΜΠΒ με ένα σύνολο 2,3 εκ ευρώ. Παράλληλα, η ΕΕ συνέβαλε με 1,2 εκ ευρώ για την Ένωση Ανεξάρτητων Δημοσιογράφων της Σερβίας επιτρέποντας στους δημοσιογράφους να ταξιδεύουν σε χώρες της ΕΕ.

Τα μέτρα χρηματοδότησης των μέσων ενημέρωσης για την προώθηση του επαγγελματισμού και της ανεξαρτησίας τους είναι πολλά υποσχόμενα, αλλά το οικονομικό μέγεθος τους είναι σχετικά μικρό σε σύγκριση με τις συνολικές επενδύσεις της ΕΕ σε τομείς του κράτους δικαίου και ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

6.8. Ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης

IPARD II: Μέσο στήριξης αγροτικής ανάπτυξης

Καθώς υπογράφηκε η συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Σερβίας σχετικά με τις ρυθμίσεις για την εφαρμογή της ενωσιακής χρηματοδοτικής βοήθειας στην χώρα στο πλαίσιο του Μέσου Προενταξιακής Βοήθειας (IPA II), συστάθηκε ένα ειδικό μέσο για την υποστήριξη της γεωργικής και αγροτικής ανάπτυξης. Η συγκεκριμένη ενίσχυση προορίζεται για γεωργικούς παραγωγούς, φυσικά ή νομικά πρόσωπα και αντιπροσωπεύει το στάδιο της προετοιμασίας για την χρήση κονδυλίων από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης. Από αυτό το μέσο η Σερβία προβλέφθηκε να λάβει μια επενδυτική στήριξη της τάξης των 175 εκ ευρώ για την προγραμματική περίοδο 2014-2020. Η πρώτη επιχείρηση απόκτησης της στήριξης του συγκεκριμένου μέσου έλαβε χώρα στις 25 Δεκεμβρίου του 2017, όπου ανακοινώθηκαν μέτρα πρωτίστως για επενδύσεις σε φυσικά περιουσιακά στοιχεία γεωργικών εκμεταλλεύσεων, προμήθεια νέων μηχανημάτων και εξοπλισμού. Στην συνέχεια, υποστηρίχθηκαν τα εξής μέτρα : α) επεξεργασία και εμπορία γεωργικών και αλιευτικών προϊόντων, β) βιολογική, αγρο-κλιματική και αγρο-οικολογική παραγωγή, γ) διεκπεραίωση στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης (LEADER), δ) διαφοροποίηση γεωργικών εκμεταλλεύσεων και ανάπτυξη επιχειρήσεων. Το κύριο μέλημα του τελευταίου είναι η αύξηση του επιπέδου ανάπτυξης των οικονομικών δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές, με τη δυνατότητα δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, η οποία θα αυξήσει άμεσα το εισόδημα των αγροκτημάτων. Τέλος, προβλέπεται και παροχή τεχνικής υποστήριξης.

EIDHR: Ευρωπαϊκό μέσο για την στήριξη της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Πρόκειται για ένα πρόγραμμα της ΕΕ το οποίο εγκρίθηκε το 2014 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για την προγραμματική περίοδο 2014-2020, αντικαθιστώντας το προϋπάρχον EIDHR (2006-2013). Στόχος είναι η διασφάλιση των αρχών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ισότητας, του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το πρόγραμμα υλοποιείται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής για την αναπτυξιακή συνεργασία, καθώς και της οικονομικής, χρηματοδοτικής και τεχνικής συνεργασίας με τρίτες χώρες, και εντάσσεται στη συνολικότερη εξωτερική πολιτική της ΕΕ. Η διεκπεραίωση του συγκεκριμένου προγράμματος συνδέθηκε με τα κεφάλαια 23 και 24, κεφάλαια τα οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την δικαιοσύνη και τα θεμελιώδη δικαιώματα, τη δημοκρατία, την ελευθερία και την ασφάλεια αντίστοιχα. Στη Σερβία, κατά την περίοδο 2007-2013 (περίοδος IPA I) είχε δρομολογηθεί η εκταμίευση 56,2 εκ ευρώ σε πεδία αποκλειστικά και μόνο του κεφαλαίου 23. Χορηγήθηκε ουσιαστική υποστήριξη για την αύξηση της διαφάνειας και της αποτελεσματικότητας του δικαστικού σώματος, συμπεριλαμβανομένης της παροχής λογισμικού και υλικού απαραίτητου για την ανάπτυξη συστημάτων διαχείρισης υποθέσεων για σερβικά δικαστήρια, εισαγγελικές αρχές και τη διοίκηση των φυλακών, τη βελτίωση του συστήματος ποινών, της δικαστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και τέλος τη καταπολέμηση της διαφθοράς.

Εντός αυτού του πλαισίου η Σερβία από το 2000 θα λάμβανε μια βοήθεια της τάξης 8 εκ ευρώ. Ενώ για το έτος 2014-2015, ο προϋπολογισμός του προγράμματος EIDHR ανήλθε σε 2 εκ ευρώ. Στο πλαίσιο της προενταξιακής διαδικασίας, το επίκεντρο του EIDHR στη Σερβία για το 2014-15 αποτυπώθηκε σε τομείς που συνδέθηκαν και με τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης.

IMPRES-EU HETIP: Προγράμματα στήριξης του εκπαιδευτικού τομέα

IMPRES: Πρόγραμμα για την βελτίωση της προσχολικής εκπαίδευσης στην Σερβία διήρκησε από το 2011-2014 με συνολική χρηματοδοτική στήριξη της ΕΕ της τάξεως 3,75 εκ ευρώ. Μέσω ειδικών προγραμμάτων, στόχος ήταν η βελτίωση της ποιότητας της προσχολικής εκπαίδευσης αλλά και της επάρκειας των αντίστοιχων υποδομών.

EU HETIP: Πρόκειται για ένα διετές πρόγραμμα (2012-2014) του Υπουργείου Εκπαίδευσης, Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης της Σερβικής Δημοκρατίας σε συνεργασία με την ΕΕ. Στόχος ήταν η βελτίωση των πανεπιστημιακών δομών σε πόλεις της Σερβίας. Η ΕΕ παρείχε 30 εκ ευρώ από το ΜΠΒ.

Η Σερβία ανέλαβε την πρωτοβουλία εκσυγχρονισμού του εκπαιδευτικού της τομέα σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές και παγκόσμιες τάσεις. Μάλιστα από το 2003, η ΕΕ έχει υποστηρίξει με 71 εκ ευρώ τη μεταρρύθμιση του τομέα της εκπαίδευσης, σε όλα τα επίπεδα. Η ΕΕ εκτελεί έργα που στοχεύουν στο να βοηθήσουν το Σερβικό Υπουργείο Παιδείας, Επιστημών και Τεχνολογικής Ανάπτυξης να αναπτύξει ένα εθνικό πλαίσιο

προγράμματος σπουδών , ένα βιώσιμο πρόγραμμα κατάρτισης εκπαιδευτικών και να ενθαρρύνει περαιτέρω τη μεταρρύθμιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Προγράμματα ΕΕ στα οποία μετέχει η Σερβία:

Η Δημοκρατία της Σερβίας παρότι δεν συνιστά μέλος της Ένωσης μετέχει και αποτελεί δικαιούχο όλων των προγραμμάτων που παρέχει η Ένωση. Ο κατάλογος των προγραμμάτων έχει ως εξής:

- Horizon 2020: Το μεγαλύτερο πρόγραμμα έρευνας και καινοτομίας της ΕΕ. Επιδιώκει να σημειώσει πρόοδο σε τρεις τομείς προτεραιότητας. Πρώτον, την αριστεία στην επιστήμη, δεύτερον την βιομηχανική ηγεσία και τρίτον τις κοινωνικές προκλήσεις. Στόχος είναι η δημιουργία μιας καινοτόμας Ένωσης, υποστηρίζοντας την ανάπτυξη της παγκόσμιας επιστήμης, καταργώντας τα εμπόδια στην καινοτομία.
- Programme for the Competitiveness of enterprises and small and medium-sized enterprises: Το πρόγραμμα στοχεύει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και βιωσιμότητας των επιχειρήσεων και προσανατολίζεται στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικής κουλτούρας. Επί της ουσίας, προχωράει στην εκπαίδευση της σύνταξης προτάσεων έργων, δραστηριοτήτων που επιτρέπουν την πρόσβαση σε νέες αγορές και προώθησης περισσότερων διεθνικών συνεργασιών. Παράλληλα, παρέχεται και εκπαιδευτική ανταλλαγή μεταξύ των επιχειρηματιών. Μάλιστα, στα πλαίσια αυτού του προγράμματος διατέθηκαν 1,4 δις ευρώ από τον προϋπολογισμό των επιχειρήσεων.
- Erasmus +: Πρόγραμμα ανταλλαγής μαθητών, φοιτητών, εκπαιδευτικών. Επιδιώκει την αύξηση της εκπαιδευτικής κινητικότητας στην ΕΕ. Το εν εξέταση πρόγραμμα υποστηρίζει Σέρβους φοιτητές και καθηγητές να συμμετέχουν σε προγράμματα ανταλλαγών στα πανεπιστήμια της Ευρώπης. Από το 2014 έχουν χορηγηθεί σχεδόν 27 εκ ευρώ στην Σερβία ως προς την εξυπηρέτηση αυτού του σκοπού.
- Creative Group: Πρόγραμμα υποστήριξης της ΕΕ σε τομείς πολιτισμού και μέσω ενήμερωσης. Γίνεται διαχωρισμός σε δύο υποπρογράμματα (Πολιτισμός και Πρόγραμμα ΜΜΕ)
- Europe for Citizens: Προώθηση Ευρωπαϊκής Ταυτότητας και Ευρωπαϊκής Ιθαγένειας. Χρηματοδότηση έργων για καλύτερη κατανόηση της ΕΕ της ιστορίας και ποικιλομορφίας, με ενθάρρυνση παράλληλα της συμμετοχής πολιτών.
- Third EU health Programme: Συνιστά το κύριο μέσο που χρησιμοποιείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για εφαρμογή στρατηγικής της ΕΕ στον τομέα της υγείας. Αποσκοπεί στην βελτίωση του συστήματος της υγείας και στην μείωση των ανισοτήτων στην παροχή και την λήψη υγειονομικής περίθαλψης. Δίνεται υποστήριξη σε τέσσερις τομείς: Προώθηση υγείας, προώθηση υγιεινού τρόπου ζωής, προστασία πολιτών ΕΕ από σοβαρές διασυννοριακές απειλές για την υγεία, συμβολή στην δημιουργία καινοτόμων-αποτελεσματικών και βιώσιμων συστημάτων υγείας και τέλος παροχή πρόσβασης σε υψηλής ποιότητας και ασφάλειας υγειονομικής περίθαλψης και πρόληψης ασθενειών.

6.9. Θετικό πρόσημο η διεύρυνση για την Ένωση

Μια ενδεχόμενη διεύρυνση στα Δυτικά Βαλκάνια θα ενισχύσει ακόμη περισσότερο την εικόνα της Ένωσης καθώς θα τονώσει τις εμπορικές σχέσεις στα πλαίσια της ενιαίας αγοράς ανοίγοντας διάπλατα τον δρόμο των επενδυτικών ευκαιριών στην περιοχή. Ο βασικότερος λόγος που η ΕΕ επιδιώκει την ένταξη των συγκεκριμένων χωρών συνιστά η εμπέδωση των εννοιών της ειρήνης, της ασφάλειας, της συνεργασίας και της σταθεροποίησης στην περιοχή. Ο πρώην Πρόεδρος της Επιτροπής Jean Claude Juncker είχε δηλώσει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ότι *«η ΕΕ πρέπει να είναι περισσότερο ανοικτή για να δεχτεί νέα μέλη από τα Δυτικά Βαλκάνια, προκειμένου να αποφύγει τον κίνδυνο ενός πολέμου στην περιοχή. Εάν δεν ανοιχτούμε περισσότερο σε χώρες σε αυτή την ιδιαίτερος περίπλοκη και τραγική περιοχή, εάν δεν τους προσφέρουμε μια ευρωπαϊκή προοπτική, θα δούμε τον πόλεμο να επιστρέφει στην περιοχή όπως το είδαμε την δεκαετία του '90.»*

Οι οικονομίες των βαλκανικών κρατών διαθέτουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά καθώς πρόκειται για μικρές ανοικτές οικονομίες, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό ταυτίζονται με εκείνες της ευρωπαϊκής οικονομίας. Η Βαλκανική περιοχή είναι το σταυροδρόμι εμπορικών, μεταφορικών, ενεργειακών, πληροφοριακών και επικοινωνιακών συνεργασιών. Η παρουσία σημαντικών εργατικών, πνευματικών, υλικών και ενεργειακών πόρων και του διαμετακομιστικού δυναμικού επιτρέπει στην Βαλκανική περιοχή να γίνει το έδαφος με την ισχυρότερη οικονομική ανάπτυξη στην Ευρώπη. Μετά την είσοδο της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Μαύρη Θάλασσα πράγματι έγινε η ζώνη στρατηγικών προτεραιοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συνεπακόλουθα η εμφάνιση της συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των μετα-σοβιετικών χωρών της Ανατολικής Ευρώπης αυξήθηκε.

Σημαντικό λόγο για το ενδιαφέρον της Ένωσης για τα Δυτικά Βαλκάνια αποτελεί επίσης, η πολιτική διείσδυση άλλων δυνάμεων στην περιοχή: Για παράδειγμα, η Ρωσία, εκμεταλλεζόμενη τους πολιτιστικούς και οικονομικούς δεσμούς της με την περιοχή, καθώς και τα φιλορωσικά αισθήματα των Σέρβων και άλλων σλαβικών λαών, δραστηριοποιείται έντονα στην περιοχή. Στις προτεραιότητες της ρωσικής πολιτικής είναι και το θέμα του Κόσσοβου. Έχει ταχθεί ενάντια στην ανεξαρτησία του και επομένως ανήκει στις χώρες που δεν προβεί σε αναγνώριση ανεξαρτησίας. Σε επιχειρηματικό επίπεδο, ρωσικές εταιρίες έχουν αγοράσει διωλιστήρια και σταθμούς πετρελαίου σε Σερβία και Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Επιπρόσθετα, η Gazprom αποτελεί τον μεγαλύτερο προμηθευτή πετρελαίου στα Δυτικά Βαλκάνια. Χρησιμοποιώντας τα τεράστια αποθέματα υδρογονανθράκων που διαθέτει, μέσω της ενεργειακής διπλωματίας η Ρωσία επιχειρεί να διατηρήσει την επιρροή της και παράλληλα εκμεταλλεύεται πολιτικές και οικονομικές συνθήκες για να την επεκτείνει.

Να σημειωθεί ότι από το 2000 και έπειτα, η Σερβία είναι η πρώτη χώρα στα Δυτικά Βαλκάνια σε προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων. Μεγάλες εταιρείες έχουν επενδύσει στη χώρα όπως οι FIAT, Siemens, Bosch, Phillip Morris, Michelen, CocaCola, Carlsberg και άλλες. Μεγάλες επενδύσεις έχουν γίνει και στον τομέα της ενέργειας από τις Ρωσικές εταιρίες Gasprom και Lukoil. Παρότι η Σερβία έχει αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο, οι εξαγωγές σημειώνουν αύξηση. Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Σερβίας. Η χώρα έχει υπογράψει εμπορικές συμφωνίες με τις χώρες της ΕΖΕΣ, την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Ρωσία, την Τουρκία και άλλες χώρες. Η χώρα έχει ανεπτυγμένη αγροτική οικονομία, η οποία συμβάλλει στο ένα πέμπτο των εξαγωγών. Γενικά η Σερβία διαθέτει μια αναδυόμενη οικονομία της αγοράς. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, το Σερβικό ονομαστικό ΑΕΠ το 2015 εκτιμήθηκε επίσημα σε 36,56 δις δολάρια, ενώ το ΑΕΠ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης ήταν 97,27 δις δολάρια. Οι υπηρεσίες αντιπροσωπεύουν το 60,% του ΑΕΠ και ακολουθούν η βιομηχανία με 32% του ΑΕΠ και η γεωργία με 8% του ΑΕΠ.

Σε συνδυασμό με τα προαναφερθέντα, σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά στοιχεία, η ανάπτυξη στην Σερβία υπήρξε υψηλή για το έτος 2018, καταγράφοντας αύξηση του ΑΕΠ της τάξης 4,4%. Τούτο αποδίδεται σε αύξηση των επενδύσεων και την ύπαρξη ενός ισχυρού γεωργικού τομέα. Ωστόσο αυτή η πορεία δεν συνεχίστηκε και για την επόμενη χρονιά, καθώς μια πτωτική τάση στις καθαρές εξαγωγές της χώρας λειτούργησε ως ανασταλτικός παράγοντας για το προϋπολογισμό του 2019. Μειώθηκε η βιομηχανική και η γεωργική παραγωγή και ο συνολικός ρυθμός ανάπτυξης μειώθηκε κατά 2,8% το πρώτο εξάμηνο του 2019.

7. Νέο Οικονομικό και Επενδυτικό πλαίσιο στήριξης Δυτικών Βαλκανίων (2021-2027)

Τα Δυτικά Βαλκάνια όντας αναπόσπαστο κομμάτι της Ευρώπης – και προς αντιμετώπιση όλων των οικονομικών επιπτώσεων που θα αφήσει στο πέρασμα του ο COVID-19 – γίνονται αποδέκτες της χρηματοοικονομικής στήριξης που παρέχει η ΕΕ. Ειδικότερα, στις 2 Μαΐου 2020, η Επιτροπή προχώρησε στην ανακοίνωση συνολικού κονδυλίου ύψους 14,6 δις ευρώ για τον Μηχανισμό Προ ενταξιακής Βοήθειας (IPA III), όπου μέρος του ποσού προορίζεται για τα Δυτικά Βαλκάνια. Σκοπός είναι ο διπλασιασμός των επιχορηγήσεων για την ανάπτυξη του επενδυτικού κλάδου. Αποσκοπεί, παράλληλα, στην αύξηση των οικονομικών εγγυήσεων για την στήριξη τόσο των δημοσίων όσο και των ιδιωτικών επενδύσεων. Η ΕΕ επενδύει, δίνοντας έμφαση στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, σε βελτίωση των ενεργειακών αποδόσεων, τα οποία θα αποτελέσουν και την ραχοκοκαλιά της οικονομίας στην περιοχή, σε συνδυασμό με την ταυτόχρονη προετοιμασία των κρατών σε μια ψηφιακή εποχή. Με έμφαση στην τεχνολογία, δίνεται η ευκαιρία για περισσότερες θέσεις εργασίας, βελτιωμένο εκπαιδευτικό σύστημα και ένα σύστημα υγείας προσαρμοσμένο στα πρότυπα της ΕΕ. Θα προωθηθεί ο κοινωνικός διάλογος και η

καινοτομία και η έρευνα θα κερδίσουν έδαφος. Τέλος, θα εκταμιευθούν 65 εκ ευρώ για στήριξη και προετοιμασία νέων έργων εντός του πλαισίου επενδύσεων για τα Δυτικά Βαλκάνια (WBIF).

8. Συμπεράσματα

Το μέλλον των Δυτικών Βαλκανίων έχει προδιαγραφεί σε σχέση με την Ευρώπη. Από το 2003, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που έγινε στην Θεσσαλονίκη έδειξε την διάθεση του για μια πιο διευρυμένη Ευρώπη. Τα Δυτικά Βαλκάνια έκτοτε έχουν δείξει σημάδια προόδου ως προς τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και τις προϋποθέσεις που ορίζονται στην Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης. Ωστόσο, παρατηρείται ότι τα σημάδια βελτίωσης δεν είναι ικανοποιητικά και σε ορισμένες περιπτώσεις δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενα θετικής αξιολόγησης. Υπάρχουν ακόμα ζητήματα άλτα, καθώς μια υποψήφια χώρα θα πρέπει να κυβερνάται από μια δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση, να επιδεικνύει το μέγιστο δυνατό σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, να κατέχει μια οικονομία αγοράς και να είναι πλήρως εναρμονισμένη με τις υποχρεώσεις και τους στόχους της ΕΕ. Προς αυτή την κατεύθυνση η Αλβανία και η Βόρεια Μακεδονία κατάφεραν να ανοίξουν τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις, ωστόσο οι ελπίδες περιορίζονται όταν επιβεβαιώνεται ότι δεν έχουν γίνει μεταρρυθμίσεις στον τομέα της δικαιοσύνης, στην καταπολέμηση της κρατικής διαφθοράς, του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας. Ταυτόχρονα, απαιτείται πρόοδος στην διασφάλιση της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης. Στην απέναντι όχθη, οι σχέσεις Σερβία-Κόσοβου οδηγούν το όραμα της ΕΕ ακόμα πιο μακριά. Η μη αναγνώριση του Κόσοβου και τα προβληματικά Κεφάλαια 23 και 24 περί κράτους δικαίου και δημοκρατίας συνιστούν ανασταλτικούς παράγοντες έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων για την Σερβία. Σύμφωνα με το νέο Οικονομικό και Επενδυτικό Πλαίσιο που ανακοίνωσε η Επιτροπή, η ενδεχόμενη ψηφιακή εποχή μπορεί να λειτουργήσει θετικά ως προς την μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης αλλά και στην ύπαρξη ισχυρότερων δημοκρατικών θεσμών. Πρόκειται για μεταρρυθμίσεις καίριες, οι οποίες μπορούν να ενισχύσουν την ευρωπαϊκή προοπτική στα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. Απεικόνιση χρηματοδοτικής δράσης ΕΕ στην Σερβία

Πηγή: EUROPEAN UNION DATA

2.Απεικόνιση προγραμματικού σχεδίου

Σχέδιο δράσης για τη στήριξη του μετασχηματισμού των Δυτικών Βαλκανίων	
Κύριες δράσεις	Χρονοδιάγραμμα
1. Ενίσχυση της στήριξης του κράτους δικαίου	
1.1. Στήριξη για την κατάρτιση λεπτομερών σχεδίων δράσης στα Δυτικά Βαλκάνια σχετικά με την εναρμόνιση της ισχύουσας νομοθεσίας και πρακτικής με τα πρότυπα της ΕΕ.	2019 -20
1.2. Επέκταση των συμβουλευτικών αποστολών στον τομέα του κράτους δικαίου στα Δυτικά Βαλκάνια.	2019 -20
1.3. Ενίσχυση της παρακολούθησης των μεταρρυθμίσεων μέσω πιο συστηματικών αποστολών αξιολόγησης.	2018 -19
1.4. Καθιέρωση της παρακολούθησης δικαστικών υποθέσεων στον τομέα σοβαρών περιπτώσεων διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος.	2019 -20
1.5. Προσπάθειες βελτιωμένης εκτίμησης των αποτελεσμάτων της δικαστικής μεταρρύθμισης.	2018 -19
1.6. Προσπάθειες καλύτερης χρήσης της επιβολής προ απαιτούμενων κατά τις διαπραγματεύσεις προσχώρησης, ιδίως με την εξασφάλιση απτών αποτελεσμάτων στον τομέα της δικαστικής μεταρρύθμισης και της καταπολέμησης της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος.	2018
1.7 Ανάπτυξη της στήριξης για τα Δυτικά Βαλκάνια μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου για τη Δημοκρατία στον τομέα των ανεξάρτητων και πολυφωνικών μέσων ενημέρωσης και της κοινωνίας των πολιτών.	2018 -19
2. Ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας και της μετανάστευσης	
2.1. Επιτάχυνση των κοινών προσπαθειών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την πρόληψη του βίαιου εξτρεμισμού. Να συσταθούν και να ενισχυθούν εθνικοί συντονιστικοί φορείς για την καταπολέμηση του βίαιου εξτρεμισμού, καθώς και περιφερειακό δίκτυο εθνικών συντονιστών. Κατάρτιση κοινών σχεδίων δράσης για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.	2018 -19
2.2. Σημαντική ενίσχυση της επιχειρησιακής συνεργασίας, μεταξύ άλλων με τους οργανισμούς της ΕΕ για την καταπολέμηση του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος, ιδίως ως προς τα πυροβόλα όπλα, την παράνομη διακίνηση ναρκωτικών και μεταναστών και την εμπορία ανθρώπων.	2018 -19
2.3. Τοποθέτηση αξιωματικών συνδέσμων της EUROPOL στην περιοχή.	2019

2.4. Προώθηση της οριστικοποίησης συμφωνιών συνεργασίας με την EUROJUST	2019 -20
2.5. Προώθηση κοινών ομάδων έρευνας με τη συμμετοχή των Δυτικών Βαλκανίων και των κρατών μελών της ΕΕ. Αυτό θα πρέπει να συνεπάγεται την ενεργό συμμετοχή της και της EUROJUST και EUROPOL σύμφωνα με τις αντίστοιχες εντολές τους.	2018 -19
2.6. Επέκταση του κύκλου πολιτικής της ΕΕ σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα στον βαθμό που είναι δυνατό ώστε οι επιχειρησιακές δραστηριότητές της να συμπεριλάβουν τα Δυτικά Βαλκάνια. Πρόκληση των Δυτικών Βαλκανίων να συμμετέχουν σε ειδικά έργα της Ευρωπαϊκής Πολυκλαδικής Πλατφόρμας κατά των Εγκληματικών Απειλών και σε συνεδριάσεις της Μόνιμης Επιτροπής Επιχειρησιακής Συνεργασίας σε θέματα Εσωτερικής Ασφάλειας.	2018
2.7. Αύξηση της στήριξης για τη δημιουργία ικανότητας στον τομέα της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο και καταπολέμηση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, καθώς και συνεργασία με την Ευρωπαϊκή ομάδα για την εκπαίδευση και την κατάρτιση στον τομέα του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, με στόχο τη συμμετοχή στον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών.	2018 -19
2.8. Αύξηση της συνεργασίας σε θέματα μετανάστευσης και συνοριακής διαχείρισης, ενίσχυση της ροής πληροφοριών για την πρόληψη και καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης και την επιστροφή των υπηκόων τρίτων χωρών, ιδίως μέσω της σύναψης συμφωνιών περί καθεστώτος με τον Οργανισμό Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής.(FRONTEX)	2018 -19
2.9. Περαιτέρω ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των αξιωματικών συνδέσμων που αποστέλλουν τα κράτη μέλη της ΕΕ FRONTEX και των αρμόδιων αρχών των Δυτικών Βαλκανίων.	2018
2.10. Δημιουργία εθνικών κέντρων συντονισμού για τον συνοριακό έλεγχο στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και σύνδεση αυτών μέσω ενός περιφερειακού δικτύου με τα εθνικά κέντρα συντονισμού στα γειτονικά κράτη μέλη με στόχο την ανταλλαγή πληροφοριών.	2019
2.11. Προκειμένου να δοθεί συνέχεια στις διάφορες δράσεις που θα προωθήσουν οι οργανισμοί της ΕΕ, σύσταση διοργανικής ειδικής επιχειρησιακής ομάδας της ΕΕ συν τονιζόμενης από την Επιτροπή, με τη συμμετοχή της EUROPOL, της FRONTEX, της EUROJUST, του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας,	2019

του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κατάρτιση στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου.	
2.12. Αξιολόγηση του σχεδίου δράσης 2015-2019 κατά της παράνομης διακίνησης πυροβόλων όπλων για να προετοιμαστεί η ανανέωσή του το 2019.	2018 -19
2.13. Διεύρυνση και εμβάθυνση διαρθρωμένων διαλόγων Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας/Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας, με τα Δυτικά Βαλκάνια, με ενισχυμένη συμβολή στις αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ παγκοσμίως.	2018
2.14. Εντατικότερη συμμετοχή σε δράσεις που σχετίζονται με υβριδικές απειλές, συλλογή στοιχείων, ζητήματα διαστήματος και άμυνας, καθώς και τις μεταρρυθμίσεις του τομέα της ασφάλειας.	2018
3. Στήριξη της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης	
3.1. Το πλαίσιο επενδύσεων για τα Δυτικά Βαλκάνια θα επεκταθεί για να προσελκύσει περαιτέρω και να συντονίσει τις επενδύσεις των διμερών χορηγών βοήθειας και των διεθνών χρηματοδοτικών ιδρυμάτων.	2019
3.2. Αύξηση της παροχής, βάσει του πλαισίου επενδύσεων για τα Δυτικά Βαλκάνια, εγγυήσεων για την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων.	2019
3.3. Ενίσχυση των μέτρων στήριξης της ανάπτυξης του ιδιωτικού τομέα, μεταξύ άλλων με ένα καθεστώς για τη στήριξη των νεοσύστατων επιχειρήσεων σε ολόκληρη την περιοχή και στήριξη των προσπαθειών που έχουν στόχο την εξειδίκευση.	2019
3.4. Αύξηση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση και αξιοποίηση του αναπτυξιακού δυναμικού των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (SMEs).	2018
3.5. Μεγαλύτερη ενσωμάτωση των Δυτικών Βαλκανίων στα υφιστάμενα δίκτυα γνώσεων στην ΕΕ και στήριξη της ανάπτυξης ικανοτήτων έρευνας και καινοτομίας για αποτελεσματική συμμετοχή στα προγράμματα-πλαίσιο της ΕΕ.	2018
3.6. Κινητοποίηση των στοιχείων της ΕΕ για τη στήριξη της υλοποίησης του Περιφερειακού Οικονομικού Χώρου.	2018
3.7. Διευκόλυνση του εμπορίου μεταξύ της ΕΕ και των Δυτικών Βαλκανίων και εντός των Δυτικών Βαλκανίων, μεταξύ άλλων με την ανάπτυξη προγραμμάτων αμοιβαίας αναγνώρισης στη βάση της συμφωνίας για τη Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών Κεντρικής Ευρώπης και του Περιφερειακού Οικονομικού Χώρου (π.χ. εξουσιοδοτημένοι οικονομικοί φορείς).	2018
3.8. Περαιτέρω στήριξη της διαδικασίας	2018

προσχώρησης της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και της Σερβίας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου.	
3.9. Μέσω ενισχυμένων διαλόγων και δραστηριοτήτων προβολής, ενίσχυση της συνδρομής στα Δυτικά Βαλκάνια για σύγκλιση των οικείων ελέγχων των εξαγωγών ειδών διπλής χρήσης.	2018
3.10. Περαιτέρω ενίσχυση του προγράμματος οικονομικών μεταρρυθμίσεων με μεγαλύτερη εναρμόνισή του με το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο το οποίο ισχύει για τα κράτη μέλη της ΕΕ, με την ενίσχυση της τεχνικής βοήθειας και την περαιτέρω ενσωμάτωση των προτεραιοτήτων των προγραμμάτων οικονομικής μεταρρύθμισης και των υπουργικών κατευθύνσεων πολιτικής στον προγραμματισμό του μηχανισμού προενταξιακής βοήθειας.	2018 -19
3.11. Αυξημένη εστίαση στις μεταρρυθμίσεις για την απασχόληση και τον κοινωνικό τομέα, μέσω μεγαλύτερης παρακολούθησης των συναφών πολιτικών.	2019
3.12. Παροχή μεγαλύτερης χρηματοδοτικής στήριξης στον κοινωνικό τομέα στα Δυτικά Βαλκάνια μεταξύ άλλων στον τομέα της υγείας.	2019 -20
3.13 Αυξημένη στήριξη στον τομέα της εκπαίδευσης, συγκεκριμένα δρομολόγηση πιλοτικού προγράμματος κινητικότητας στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.	2019
3.14. Διπλάσια χρηματοδότηση στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+.	2019 -20
4. Αύξηση της συνδεσιμότητας	
4.1. Στήριξη της αυξημένης αξιοποίησης ευκαιριών στα Δυτικά Βαλκάνια, στο πλαίσιο της διευκόλυνσης «Συνδέοντας την Ευρώπη».	2018
4.2. Επέκταση της Ενεργειακής Ένωσης της ΕΕ στα Δυτικά Βαλκάνια: ενεργειακή ασφάλεια, άνοιγμα των αγορών και ενεργειακή μετάβαση, συμπεριλαμβανομένης της ενεργειακής απόδοσης και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.	2019 -20
4.3. Στήριξη της ανάπτυξης ικανοτήτων και διευκόλυνση της συμμετοχής των αρχών και των οργανισμών των Δυτικών Βαλκανίων στο έργο του δικτύου των ρυθμιστικών αρχών ενέργειας και των διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς και διανομής, ιδίως του Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας και του Ευρωπαϊκού Δικτύου Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς.	2018- 19
4.4. Προσπάθειες για ολοκλήρωση της περιφερειακής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στα Δυτικά Βαλκάνια και διασφάλιση της ενσωμάτωσης της αγοράς των Δυτικών Βαλκανίων στην εσωτερική αγορά	2018 -19

ηλεκτρικής ενέργειας της ΕΕ.	
4.5 Δημιουργία ενιαίου χώρου κανονιστικής ρύθμισης και αποτελεσματικών διαδικασιών μεταρρύθμισης της αγοράς ενέργειας στο πλαίσιο της Συνθήκης για την Ενεργειακή Κοινότητα.	2018
4.6. Στήριξη της εφαρμογής της Συνθήκης για την ίδρυση Κοινότητας Μεταφορών.	2018 -19
4.7. Συνέχιση της ενθάρρυνσης της συμμετοχής των Δυτικών Βαλκανίων σε διάφορα φόρουμ στον τομέα των μεταφορών και στις συσκέψεις της επιτροπής του Διερωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών.	2019
4.8. Στήριξη για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας μέσω ενισχυμένων μέτρων για την άρση των συνοριακών εμποδίων, ιδίως της ολοκληρωμένης διαχείρισης των οδικών και σιδηροδρομικών συνοριακών διελεύσεων.	2018 -19
4.9. Στήριξη νέας σιδηροδρομικής στρατηγικής για να ενταχθούν τα Δυτικά Βαλκάνια στο κύριο δίκτυο και στην αγορά της ΕΕ.	2018
4.10. Διερεύνηση της δυνατότητας συμμετοχής των Δυτικών Βαλκανίων σε ευρωπαϊκούς οργανισμούς μεταφορών.	2018
4.11. Στήριξη και εκπόνηση νέας στρατηγικής για την οδική ασφάλεια καθώς και προσπάθειες μείωσης των θυμάτων τροχαίων ατυχημάτων με την εξάλειψη των επικίνδυνων σημείων για την οδική ασφάλεια.	2018 -19
5. Ψηφιακό Πρόγραμμα για τα Δυτικά Βαλκάνια	
5.1. Δρομολόγηση Ψηφιακού Θεματολογίου για τα Δυτικά Βαλκάνια, καθώς και χάρτη πορείας για τη διευκόλυνση της μείωσης των τελών περιαγωγής.	2018
5.2. Στήριξη για την εγκατάσταση ευρωπαϊκών ζωνών δικτύωσης στα Δυτικά Βαλκάνια, μεταξύ άλλων μέσω της ένταξης στο δίκτυο των Αρμόδιων Γραφείων Ευρωζώνης.	2018 -19
5.3. Στήριξη της ανάπτυξης της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, των ηλεκτρονικών δημόσιων συμβάσεων, της ηλεκτρονικής υγείας, καθώς και των ψηφιακών δεξιοτήτων στα Δυτικά Βαλκάνια.	2018 -19
5.4. Στήριξη της ανάπτυξης ικανοτήτων στον τομέα της ψηφιακής εμπιστοσύνης και ασφάλειας, παράλληλα με τις προσπάθειες για τη βελτίωση της ψηφιοποίησης των βιομηχανιών.	2018 -19
5.5. Αύξηση της στήριξης για την υιοθέτηση, την εφαρμογή και την επιβολή του κεκτημένου στον τομέα της ψηφιακής ενιαίας αγοράς.	2018 -19
6. Στήριξη της συμφιλίωσης και των σχέσεων καλής γειτονίας	
6.1. Στήριξη πρωτοβουλιών για την προώθηση της συμφιλίωσης και της μεταβατικής δικαιοσύνης.	2018 -19
6.2 Στήριξη πάταξης της ατιμωρησίας μέσω της	2018 -19

παροχής στήριξης στον μηχανισμό για τα διεθνή ποινικά δικαστήρια, με στόχο την εμβάθυνση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών εισαγγελέων και την ενημέρωση της κοινής γνώμης, καθώς και στα ειδικά τμήματα του Κοσσυφοπεδίου.	
6.3 Προσπάθειες για την θεμάτων των αγνοουμένων και των ναρκών ξηράς.	2018 -19
6.4. Περαιτέρω στήριξη των πρωτοβουλιών συμφιλίωσης.	2018 -19
6.5. Ενίσχυση της συνεργασίας στους τομείς του πολιτισμού και του αθλητισμού, που θα περιλαμβάνει προσπάθειες για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς των Δυτικών Βαλκανίων και την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών και θα προωθεί τους κλάδους του πολιτισμού και της δημιουργίας της περιοχής, μεταξύ άλλων με τη συμμετοχή στο πρόγραμμα Δημιουργική Ευρώπη.	2018
6.6. Οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων θα είναι πλήρως συνδεδεμένες με το Ευρωπαϊκό Έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς και θα συμμετέχουν σε όλες τις σχετικές δραστηριότητες και πρωτοβουλίες.	2018

3.Απεικόνιση των έξι νέων προτοβουλιών στήριξης μετασχηματισμού των Δυτικών Βαλκάνια

SIX NEW FLAGSHIP INITIATIVES TO SUPPORT THE TRANSFORMATION OF THE WESTERN BALKANS

Through six flagship initiatives, the Western Balkans Strategy sets out the EU's unprecedented support to the transformation process in the Western Balkans, targeting specific areas of interest for both the EU and the Western Balkans countries:

INITIATIVE TO STRENGTHEN THE RULE OF LAW

Existing tools, such as detailed action plans, will be expanded to all Western Balkans countries. Assessment of reform implementation will be enhanced, including through developing impact indicators, trial-monitoring, case-based peer-review missions and new advisory missions. Greater use will be made of leverage provided in the negotiating frameworks with Montenegro and Serbia.

INITIATIVE TO REINFORCE ENGAGEMENT ON SECURITY AND MIGRATION

Reinforced cooperation on fighting organised crime, countering terrorism and violent extremism and on border security and migration management. Europol liaison officers will be posted in the region while coordination between liaison officers posted in the region by the Commission, other EU Agencies and EU Member States will be strengthened. Joint Investigation Teams further promoted and status agreements with the European Border and Coast Guard Agency concluded.

INITIATIVE TO ENHANCE SUPPORT FOR SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

This will include expanding the Western Balkans Investment Framework, putting in place a guarantee fund, supporting start-ups, access to finance of SMEs and research and innovation. It will also mobilise expertise to support the development of the Regional Economic Area and strengthen the Economic Reform Programme exercise, including increased focus on employment and social reforms. Support to the social sector, in particular education and health, will be increased including a doubling of funds under Erasmus+.

INITIATIVE TO INCREASE CONNECTIVITY

Within the region and with the EU, including new investment support. Increased funding in the fields of transport, energy, including the digital economy, will further enhance the economic integration within the region and with the EU. Better connections will allow for increased competitiveness, economic growth and security of supply. The EU's Energy Union should be expanded to the Western Balkans.

INITIATIVE FOR A DIGITAL AGENDA FOR THE WESTERN BALKANS

This will include 5 areas of action: a roadmap to facilitate lowering roaming costs; support to the deployment of broadband; the development of eGovernment, eProcurement, eHealth and digital skills; capacity building in digital trust and security in parallel to efforts enhancing the digitalisation of industries; and enhanced support for the adoption and implementation of the acquis. Achievements so far include a roadmap on lowering roaming prices and the first ever Western Balkans Digital Summit in Skopje.

INITIATIVE TO SUPPORT RECONCILIATION AND GOOD NEIGHBOURLY RELATIONS

This will include support to transitional justice, missing persons and increased cooperation in education, culture, youth and sport, and expanding the scope of the Regional Youth Cooperation Office. The Western Balkans will be fully associated to the European Year of Cultural Heritage; the EU – Western Balkans Heritage Route was launched in February.

4. Απεικόνιση των οικονομικών δυνατοτήτων ΕΕ στα Δυτικά Βαλκάνια

THE ECONOMIC POTENTIAL OF THE EU'S RELATIONS WITH THE WESTERN BALKANS

- The EU companies are the **biggest investors** in the Western Balkans: over €10 billion of Foreign Direct Investments in the past five years.
- Western Balkans is a market of some **18 million consumers**.
- Future potential:** fast growing economies with high domestic demand.

The EU is the Western Balkans' **largest trading partner**.

€43 BILLION

of total trade between the EU and the Western Balkans in 2016.

OVERVIEW OF THE EU RELATIONS WITH THE WESTERN BALKANS

PROVIDING THE FINANCIAL MEANS FOR A SUCCESSFUL ACCESSION

The Instrument for Pre-Accession supports the Western Balkans in their preparation for accession and facilitates regional and cross-border cooperation.

€8.9 BILLION

INVESTED DURING
2007 - 2017

€1.07 BILLION

FORESEEN FOR
2018.

Instrument for Pre-Accession Assistance funding will be even more tailored to the needs of the countries. The implementation of this strategy will require increased funding.

*Source - The designation without prejudice to final conclusions, and is in line with ENER, LEGATIM and the CE System for the "Visum" declaration of independence.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aleksandra Čavoški, *Perceptions of the European Union in Serbia*, 2012
- Beatriz Cózar Murillo, *Is the triologue unfreezing? European Union, Serbia and Kosovo*, 2020
- DEJAN GUZINA, BRANKA MARIJAN, *A FINE BALANCE: THE EU AND THE PROCESS OF NORMALIZING KOSOVO-SERBIA RELATIONS*, 2014
- Dragana Bajić, Wouter Zweers, *Declining media freedom and biased reporting on foreign actors in Serbia- Prospects for an enhanced EU approach*, 2020
- Dragiša Mijačić, Vesela Ćurković , *Impact Assessment of EU Financial Assistance to the Republic of Serbia: Time for Change?*, 2012
- European Movement Serbia, *THE CHALLENGES OF SERBIA'S FOREIGN POLICY*, Belgrade, 2015
- European Commission, *INSTRUMENT FOR PRE-ACCESSION ASSISTANCE (IPA II)* , 2014
- European Commission ,*Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2019 Communication on EU Enlargement Policy, Serbia 2019 Report*
- European Commission, *ANNEX to the COMMISSION IMPLEMENTING DECISION amending Commission Decision C(2014)5872 of 19.8.2014 adopting the Indicative Strategy Paper for Serbia for the period 2014-2020*, 2018
- European Commission, *An Economic and Investment Plan for the Western Balkans*, 2020
- EU INFO CENTRE, *GROWING TOGETHER 2 - Most Successful EU Funded Projects in Serbia*, Belgrade, 2016
- EU INFO CENTAR, *35 Koraka ka Evropskoj Uniji*, 2015
- EIB, *Serbia Assessment of financing needs of SMEs in the Western Balkans countries*, 2016
- EIB, *THE EUROPEAN INVESTMENT BANK IN THE WESTERN BALKANS*, 2019
- European Commission, *Enhancing the accession process - A credible EU perspective for the Western Balkans*, 2020
- Eran Fraenkel, *THE EU AND THE WESTERN BALKANS: Do They Share a Future?* , March, 2016

Florent Marciacq, *The European Union and the Western Balkans after the Berlin Process Reflecting on the EU Enlargement in Times of Uncertainty*, Sarajevo, 2017

Florian Bieber, *The Rise of Authoritarianism in the Western Balkans*, 2020

Heidrun Ferrari , Samia Liaquat Ali Khan, *EU Financial Assistance to the Western Balkans: a minority-focused review of CARDS and IPA*, 2010

Kalina Panayotova , Nevena Aleksieva, *Western Balkans' Accession to the European Union: Mission (Im)Possible* , CEIS

Marko Kmezić, *Recalibrating the EU's Approach to the Western Balkans* , 2020

MIHAILO CRNOBRNJA, *Η Σερβία και η Ευρωπαϊκή Ένωση – Προοπτικές που παρατηρούνται από το έτος 2010*, 2010

Microfinance Centre, *SUPPORTING "GENERATION START-UP": OPPORTUNITIES FOR SERBIA*, 2017

Marko Zakovski , *Serbia, and Kosovo in 2035 Scenarios*, Belgrade , 2018

Marko Kmezić, Florian Bieber, *Western Balkans, and the EU: Beyond the Autopilot Mode*, Policy Brief

Marko Kmezić, Soeren Keil , Jelena Djankic , *The Europeanisation of the Western Balkans: A Failure of EU Conditionality?*, 2019

Mirza Totic, Ibrahim Totic, *ULAZAK REPUBLIKE SRBIJE U EVROPSKU UNIJU ILI RIZIČNO PUTOVANJE PREMA EVROPSKOJ PERIFERIJU*, 2014

Natasha Wunsch, *EU Enlargement and Civil Society in the Western Balkans*, 2018

Non-paper *on the state of play regarding chapters 23 and 24 for Serbia* , June 2020

Sanja Jelisavac Trošić, Biljana Stojanović-Višić, *EU BUDGET AND BUDGET OF SERBIA: IMPACT ON SERBIA'S ACCESSION TO THE EU*, 2018

Sanja Djurkovic, *PREUGOVOR ALARM- REPORT ON THE PROGRESS OF SERBIA IN CHAPTERS 23 AND 24*, 2019

Routledge., Unia Europejska, Elbasani, Arolda, *European integration and transformation in the Western Balkans: europeanization or business as usual?*, 2014

Stefan Lehne , *Kosovo and Serbia: Toward a Normal Relationship* , March , 2012

TRANSITION REPORT, *COUNTRY ASSESSMENTS: SERBIA*, 2019-2020

Vladimir Međak , Branko Budimir, *VODIČ KROZ PRISTUPANJE SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI*, 2013

Βασιλειάδου Ανατολή , Γιαχιά Έσλι, Γεραμάνη Ελένη , Μίσσιρα Βασιλική Μίσσιρα Δήμητρα , Οικονόμου Σαββούλα, *ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΩΣ ΕΚΦΡΑΣΤΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.ΚΑΙ Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ*, επιμ. Ζυγούλης Φ, Πλιάκη Αικ., 2013

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Έγγραφο στρατηγικής για τη διεύρυνση – 2005*, Βρυξέλλες, 2005

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Ελευθέρωση των θεωρήσεων: η Επιτροπή υποβάλλει έκθεση σχετικά με την εκπλήρωση των προϋποθέσεων απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης από τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης*, Βρυξέλλες, 2018

Πρόγραμμα PRINCE , *Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ: ΕΝΗΜΕΡΩΘΕΙΤΕ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΘΕΙΤΕ*

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/enlargement/serbia/>

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7556-2020-INIT/el/pdf>

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/enlargement/>

https://ec.europa.eu/commission/news/strategy-western-balkans-2018-feb-06_en

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4314904>

<https://www.euractiv.gr/section/i-eyropi-kai-o-kosmos/news/mathioy-palmer-choristin-anagnorisi-toy-kosvoy-i-servia-den-tha-entachthei-stin-ee/>

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/eu-and-western-balkans_en

https://www.economistas.gr/diethni/14954_giati-den-prohora-i-eyropaiki-poreia-tis-serbias

<http://europa.rs/srbija-i-evropska-unija/trgovina/>

<http://europa.rs/pomoc-eu-republici-srbiji/cards/>

<http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/teme/proces-pristupanja-republike-srbije-eu?lang=lat>

<https://europeanwesternbalkans.com/2017/11/06/agreement-ipa-2016-kosovo-comes-force/>

<https://www.clingendael.org/pub/2020/declining-media-freedom-and-biased-reporting-in-serbia/4-the-eu-defender-of-media-freedom-in-serbia/>

<http://uap.gov.rs/ipard-ii-u-srbiji/>